

ANSER

Skånes Ornitologiska Förening
nr 1 2019

- "Ulve i mosen"
- Bokryggar • Återvinnare
- Långa fågelvägen • Abscess • Måshus

Nya tider väntar!

Så är då min sista ledare för ANSER skriven, i varje fall i min egenskap av ordförande för SkOF. Från och med årsmötet i mars, så tar nya krafter vid. Valberedningen har en mycket väl meriterad kandidat på förslag som även vi i styrelsen hoppas att årsmötet skall välja. Jag vill redan nu passa på att önska min efterträdare riktigt varmt lycka till med det fantastiskt trevliga och inspirerande uppdraget att vara ordförande för en av landets största regionalföreningar och med den klart bästa medlemstidningen av alla, den fina ANSER! Det är på sin plats att här ge en uppriktig eloge och ett varmt tack till den lilla redaktionen som producerar fyra så ytterst läckra och läsvärda nummer per år! ANSER är verkligen en stimulerande del av ordförandeskapet i SkOF, så väl känd och uppskattad som den är, och det i hela Fågelskådarsverige! Ett namn måste särskilt nämnas och det är Kenneth Bengtsson. Med sin häpnadsväckande arbetskapacitet producerar han ständigt massor med högklassiga texter till tidskriften, samtidigt som han lägger ner närmast en heltid på rent praktiskt fågelskyddsarbete! Och som vice ordförande i SkOF är den mannen ett värdefullt stöd för vilken ordförande som helst!

Jag vill gärna nämna ytterligare en person som också är ett ovärderligt stöd för SkOFs ordförande. Det är vår kassör och intendent Karin Persson. Hennes engagemang för SkOF och för Falsterbo Fågelstation och hennes unika förmåga att hålla tusen bollar i luften samtidigt, kräver ett ordningssinne och ett minne långt utöver det vanliga! Ständigt har jag behövt fråga Karin om råd och om uppgifter och ständigt har hon funnits till hands! Jag önskar att Karin och Kenneth orkar och vill ge samma stöd till den nye ordföranden som jag har fått genom åren! Ett stort tack ska ni ha!

Sedan finns det så många fler i styrelsen som jobbar både hårt och engagerat och som gör det roligt att vara ordförande; ingen mer nämnd,

men ingen alls glömd! Från årsmötet har jag tänkt sälla mig till den övriga besättningen på SkOF-skutan, dvs jag släpper rodret och tar trappan ner till däck.

För det är mycket mer som behöver göras i Skåne. Varje år bedömer Länsstyrelsen läget för miljömålen och den färska rapporten om länets miljöstatus är ingen rolig läsning. Av de 15 miljömål som berör Skåne, så uppnås bara ett! Bland de mål som inte nås är *Frisk luft*, *Levande sjöar och vattendrag*, *Grundvatten av god kvalitet* med flera. Utvecklingen är dessutom rent negativ för miljömålet *Ett rikt odlingslandskap* och allra sämst går det att nå målet *Ett rikt växt- och djurliv*. Skåne är det artrikaste länet i Sverige, men har även flest hotade arter. Så SkOF behövs, kanske nu mer än någonsin i sin 67-åriga historia, för fåglarna och för deras livsmiljö i Skåne!

Staffan Åkeby – Ordförande

Innehåll

Ugglor i mossen

Feltolkat talesätt med danskt ursprung

Arne Ohlsson 3

Biotopskapande med effekt

Anlagda våtmarker i nordost

Hans Cronert 7

Bokryggar

Knappar och appar på frammarsch

Ulrik Alm 18

Fynd i alla väderstreck

Skrattmåsar med ring

Kenneth Bengtsson 22

Fågelvägen till Mittens rike

Rödhake på avvägar

Arne Ohlsson 45

DESSUTOM

Läsvärt 27

Mini-Anser 34

Notiser 36

Fågelkonstnären 54

Program 60

Upprop 64

Referat 67

Omslagets framsida: Jorduggla.

Foto: Hans Cronert/Skånska Bilder.

Akvareller (Talgoxe och större strandpipare):

Måns Sjöberg.

Omslagets baksida: Pilfink.

Foto: P-G Bentz/Sturnus.se.

Från vilken fågelart kommer denna fjäder?
Svaret får du i nästa nummer av *Anser*.

Verkliga ugglor i mossen

En förnämlig upplevelse i vårens tid är att möta jordugglan på spaning över hed, äng eller våtmark. Men ett känt talesätt är den egentligen inte upphov till.

Arne Ohlsson

Att "ana ugglor i mossen" är ett etablerat uttryck som antyder att man anar oråd, att man börjar bli misstänksam mot någon eller något. Talesättet kan tyckas långsökt men är flera hundra år gammalt och kan spåras till Danmark. Ursprungligen var uttrycket symboliskt för oroväckande *ulve i mosen*, men vänta nu. *Ulve* betyder ju vargar, men med det föga distinkta danska uttalet skedde en förväxling med *ugle* (där u är kort och g inte uttalas) och det blev lite fel hos oss. Men uttrycket tycks seglivat och om det i någon mån bidragit till uppfattningar om naturens ugglor, har dessa nog varit negativa.

Vill man möta verkliga ugglor i närheten av mossar och våtängar är det i första hand jordugglan man ska spana in. Den är bara i liten omfattning en skånsk fågel men den kan ge en härlig upplevelse en vårväll. Den verkar inte häcka inom provinsen varje år, bara då och då och i ännu mindre ut-

sträckning nu än under tidigare årtionden. Från senare decennier kan nämnas några 1990-talshäckningar på Skanörs ljung. Men under våren och hösten drar jordugglor till och från nordligare trakter. De skyr inte dagsljus lika mycket som många andra ugglor. Medan skymningen ännu inte tagit över helt efter en livgivande marsdag med sitt svagt blåa dis över markerna, kan den komma glidande lite stelt och aningen fjärrsliskt, intensivt spanande efter byten i vegetationen. Så kan den slå till, stelheten förbyts blixtsnabbt mot ett dyk i gräset om en smågnagare röjt sig. Öronen är asymmetriskt placerade vilket är till god hjälp för att säkerställa sorkens exakta position. Ett litet prassel som smågnagaren orsakat är avgörande på största allvar för den bevingade jägaren och den jagade. Kan jordugglan höra skillnad på om en svag ljudyttring

Jorduggla. Foto: Anders Åkesson.

bland grässtrån och fjorårslöv orsakas av en sorks rörelser eller av en vindpust? Men alla nedslag resulterar ju inte i byte.

Gäller flygningen att imponera på en hona eller varna en konkurrerande hane, kan den slå ihop vingarna. Resultatet blir en ljudsignal som alltså inte är röstbaserad, liksom storkars klapprande med näbben, hackspettars trummande eller enkelbeckasiners stjärtfjädevibrationer. Att smälla med vingarna på detta sätt är inte utbrett i vår fågelfauna, men likaså nattskärren gör det.

Det var just en dag i mitten på mars som den engelske författaren J. A. Baker mötte jordugglan: "Klockan halv fem jagade en jorduggla över våtmarkerna [...]. Under den flög en tornuggla. Den större ugglan svepte nedåt i ett ursinnigt slag efter den

mindre, men tornugglan dök ned i gräset och blev kvar där i tio minuter. Efter den sammanstötningen höll sig de båda ugglorna på avstånd från varandra och jagade i varsin hälft av området. Allteftersom mörkret föll kamouflerades den bruna ugglan, medan den vita blev ännu vitare. De jagade exakt likadant och sökte troligen samma byte". Sorkar och möss är det som sagt på menyn även om jordugglan också kan ta en eller annan fågel och skalbagge. En undersökning av hela 480 spybollar för så länge sedan som 1904 avslöjade 871 åkersorkar (*Microtus agrestis*) och 111 möss. Inga grodor, men man kunde tro att vårstinna grodor vid vattenkanten skulle kunna knipas av jordugglorna. Men de är kanske inte så lämpliga att svälja hela på ugglevis.

Allt emellanåt är det nog så att jordugglan griper sorken innan den sett sitt byte och därmed sin måltid. Bytet kan vara en åkersork, i norr en gråsiding (*Chlethronomys rufocanus*) eller kanske rent av en skogslämmel (*Myopus schisticolor*). Våtmarken är särskilt lämplig att undersöka närmare som födosökshabitat för jordugglan, hungrig och med en bra bit kvar att flyga till häckningsplatsen. Där brukar det finnas vattensorkar (*Arvicola terrestris* vars artnamn som synes delvis är missvisande). De är med en kroppslängd på 200 millimeter eller ännu mer och en vikt på upp till 320 gram ett betydligt mer substantiellt byte än en åkersork, som bara är hälften så lång och väger 70–90 gram. Vattensorken är eftertraktad av många predatorer men är en varelse som få ägnar någon uppmärksamhet hos oss. Annorlunda är det i Storbritannien, där den får hjälp av habitatförbättrande åtgärder efter att dess population blivit hårt åtgången av den introducerade minken. Fler vattensorkar kan enbart glädja jordugglorna. Denna mörkpälsade sork är också en äls-

Jorduggla. Håslövs ängar 16 juni 2016.
Foto: Hans Cronert/Skånska Bilder.

Attack! I vårvällen jagar jordugglan över visset gräs och ännu kall jord. Foto: Anders Åkesson.

kad litterär figur i form av den lugne och klurige Rat eller Ratty i Kenneth Grahames (1859–1932) odödliga barnboksklassiker *The Wind in the Willows* (eller på svenska *Det susar i säven*).

Jordugglans blick är intensiv och vi tycker lätt att det svarta runt ögonen intensifierar stirrandet. Den har en fjäderdräkt med oräkneliga detaljer men det gör också att den kan smälta väl ihop med den markvegetation där den ska skrida till häckning. Detta är ju nog så viktigt med tanke på sårbarheten att ha bo och nästa generation på marken, alltid med risker från kraftfullare predatorer än ugglan själv. Även de små tofsarna på huvudet anses i någon mån ha effekt genom att de gör konturen av det runda huvudet mindre tydlig och därmed inte fullt så huvudlik. För mer än ett halvsekel sedan skildrade Jan Lindblad (1932–1987) detta i sin bok *I ugglemarker* (Bonniers, 1967): "Om man observerar en

jorduggla från ett gömsle, ser man hur [...] hon förvandlas så att säga från djurriket till något ur växtvärlden. Kanske syns en vråk på håll. Ugglan står upp med de gula ögonen ljungande ur de svarta ögonfälten. Medan vråken närmar sig går luften liksom ur henne, hela kroppen sjunker sakta ihop, ögonen blir springor och det flammande gula i iris smälter ihop till svaga solreflexer i ett grässtrå. Hon är en grästorva – trollerinumret är utfört!" Detta skrevs utifrån hans egna erfarenheter. Lindblad var, bland flera andra sysslor, vår internationellt mest kände och produktive naturfilmare men jobbade också mycket med forskning på ugglor.

När jordugglorna nått fram till häckningsplatsen behövs skydd i vidöppet landskap. Ljung, krypvide eller dvärgbjörk intill redet kan duga. Eftersom evolutionen inte försett äggen med skyddsfärg måste honan dölja dem helt och fullt un-

Jorduggla. Äspet 27 oktober 2015. Foto: Hans Cronert/Skånska Bilder.

der de 24–29 ruvningsdyggen. Trycker hårt gör hon. Man lär kunna gå förbi på ett par meters håll. Örontofsarna, nej huvudtofsarna, reses när hon blir förbannad på inkräktare, predatorer eller klafsande boskap. Skulle ett sorkår infalla måste även jordugglan delta i festen och i stället för vanligtvis 4–8 ägg kan kullen vara dusinet full, och i bästa fall med 15 eller 16 ägg. Utbredningen för *Asio flammeus*, som jordugglan heter på latin, är vid och går genom de norra delarna av hela Eurasien och Nordamerika. Hemma är den också i Patagoniens sägenomspunna vildmarker.

Arne Ohlsson
arne.e.ohlsson@telia.com

Redaktionell kommentar:

I texten nämns skymningsjagande "vita" tornugglor. Eftersom arten här hemma i Skåne är ansedd som en utpräglad nattjägare kan det vara på sin plats att nämna att de engelska tornugglorna är mer benägna att jaga under visst dagsljus. Det ska också nämnas att dessa tillhör en annan och ljusare ras än vår, nämligen den så kallade nominatformen *Tyto alba alba*. Den underart som ibland besöker oss är mörkare och heter *Tyto alba guttata*.

Rättelse

I *Anser* 2018:4 blev det ett räknefel i artikeln "Tofsprydd i barrskogars dunkel" på sidan 6. Ett tofsmesrevir på 0,3 kvadratkilometer motsvarar 30 hektar, inget mindre.

Våtmarker attraherar våtmarksfåglar!

—

Redogörelse från en inventering av nya och äldre anlagda våtmarker i främst Vinneådalen, väster om Helgeån.

Hans Cronert

Bakgrund

Sedan 1800-talet har 90–95 % av odlingslandskapet i Skånes slättbygder torrlagts i syfte att vinna odlingsbar mark (Odestig pers. medd.). Denna generella bild gäller även för det produktiva och hårt utdikade åkerlandskapet i Vinnöådalen väster om Helgeån i nordöstra Skåne. Under de senaste decennierna har många våtmarker återskapats och nyskapats. Det kunde därför vara intressant att se vilken effekt detta har haft på våtmarksanknutna fågelarter. En av få skånska studier som utförts med detta syfte gäller uppföljningen av åtgärder inom Höje å- och Kävlingeåprojekten (Ekologgruppen 2001).

Kristianstads kommun har sedan 2011 i samverkan med Länsstyrelsen Skåne och med projektmedel från LOVA (Lokala vattenvårdsprojekt, Vinneåprojektet), SÅP (Särskilda åtgärdsprojekt, Hanöbukten) och LBU (Landsbygdsutvecklingsprogrammet) koordinerat arbetet med att skapa eller återskapa våtmarker i Vinneådalen väster om Helgeån – inom Biosfärområde Kristianstads Vattenrike (Jezek pers. medd.).

Det primära syftet med våtmarkerna har varit att fånga in näringsämnen som tillförs jordbrukslandskapets vattendrag främst genom läckage från jordbruksmark och enskilda avlopp. Möjligheterna att öka

Adinal 19 oktober 2012. Foto: Hans Cronert.

den biologiska mångfalden har också vägt in vid bedömningen inför våtmarkens anläggande.

Många av våtmarkerna har blivit populära besöksplatser för fågelskådare, vilket indikerar att de attraherar fåglar. Någon systematisk uppföljning av om och hur de anlagda våtmarkerna i Vinneådalen bidragit till att öka attraktiviteten för häckande och rastande våtmarksfåglar har inte utförts, vilket aktualiserat denna studie.

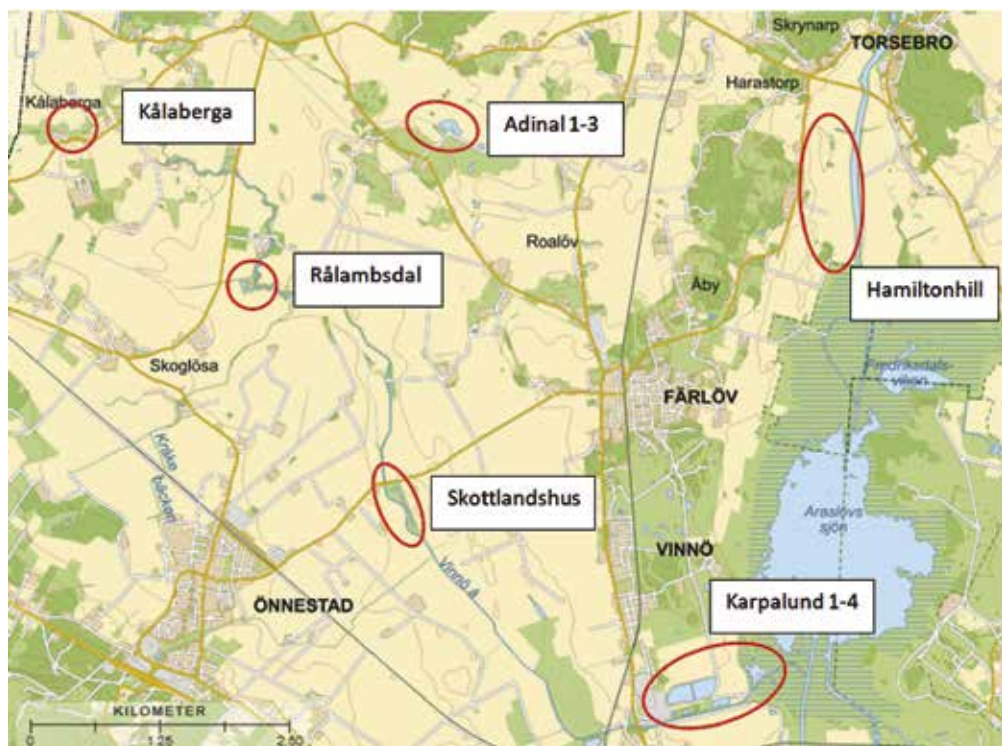
Att göra kvalificerade uppföljningar kräver en omfattande insats med många besök och över en längre tid. Detta har inte varit möjligt att göra. För att få en indikation om hur våtmarkerna bidragit till att öka förekomsten av våtmarksfåglar i Vinneådalen bestämdes i samverkan mellan Biosfärkontoret vid Kristianstads Vatten-

rike och Nordöstra Skånes Fågelklubb att en översiktlig inventering skulle genomföras. Detta har nu skett och resultaten redovisas i denna uppsats.

Metoder

I undersökningen ingår våtmarker och dammar som anlagts i sen tid men också några anlagda våtmarker som funnits längre tid (flera sockerbruksdammar och en lertäkt). De sistnämnda utmärker sig genom att stränderna ofta är branta och att mer vassvegetation etablerat sig här.

I samtliga fall ligger våtmarkerna på mark som innan de blev våtmark brukats som åker. På sin höjd har det funnits något öppet dike. Man kan säga att några våtmarksfåglar över huvud taget inte skulle finnas här om inte våtmarken anlagts.

Figur 1. Översiktskarta med de inventerade våtmarkerna i Vinneådalen och vid Hamiltonhill. Karta: © Geodatasamverkan, © Kristianstads kommun.

Gråhakedoppingar i Adinal 2 maj 2014. Foto: Hans Cronert.

I sammanhanget kan nämnas att det sedan 2015 pågår en fortlöpande inventering av våtmarker över hela Sverige. Inventeringen sker i samarbete med SOF – BirdLife Sverige och Svensk Fågeltaxering. Syftet med denna inventering är i första hand att samla in data som kan användas för att beräkna generella trender för våtmarksfåglar, d.v.s. att följa populationsförändringar (Green 2015).

Under våren 2015 till sommaren 2016 inventerade medlemmar i fågelklubben elva anlagda våtmarker i området väster om Helgeån. Av dessa var sex nyanlagda (Kåla-berga, Rålambsdal, Adinal 2 och 3, Hamiltonhill och Skotlandshus), två restaurerade sockerbruksdammar (Karpalund 2 och 3) och tre befintliga äldre anlagda våtmarker; en lertäkt och två sockerbruksdammar (Adinal 1, Karpalund 1 och 4).

Våtmarkerna besöktes vid 2–3 tillfällen på våren, i slutet av april-maj, samt vid 1–2 tillfällen under hösten, augusti-november. Inventeringen gick till så, att våtmarkerna besöktes under så lång tid att inventeraren bedömt att man observerat (sett eller hört) samtliga de arter som förekommer i våtmarken vid besöks-tillfället. Alla våtmarksanknutna arter registrerades.

I Figur 1 visas de anlagda våtmarkernas placering på en översiktskarta och i Appendix Figur A1–A6 finns en flygbild av varje våtmark. Uppgifter om dammarna har inhämtats genom kartstudier och information från Biosfärkontoret samt vid fältbesök. Uppgifter om bakgrunden till de nya våtmarkernas tillkomst har hämtats från Biosfärkontoret (Jezek pers. medd.).

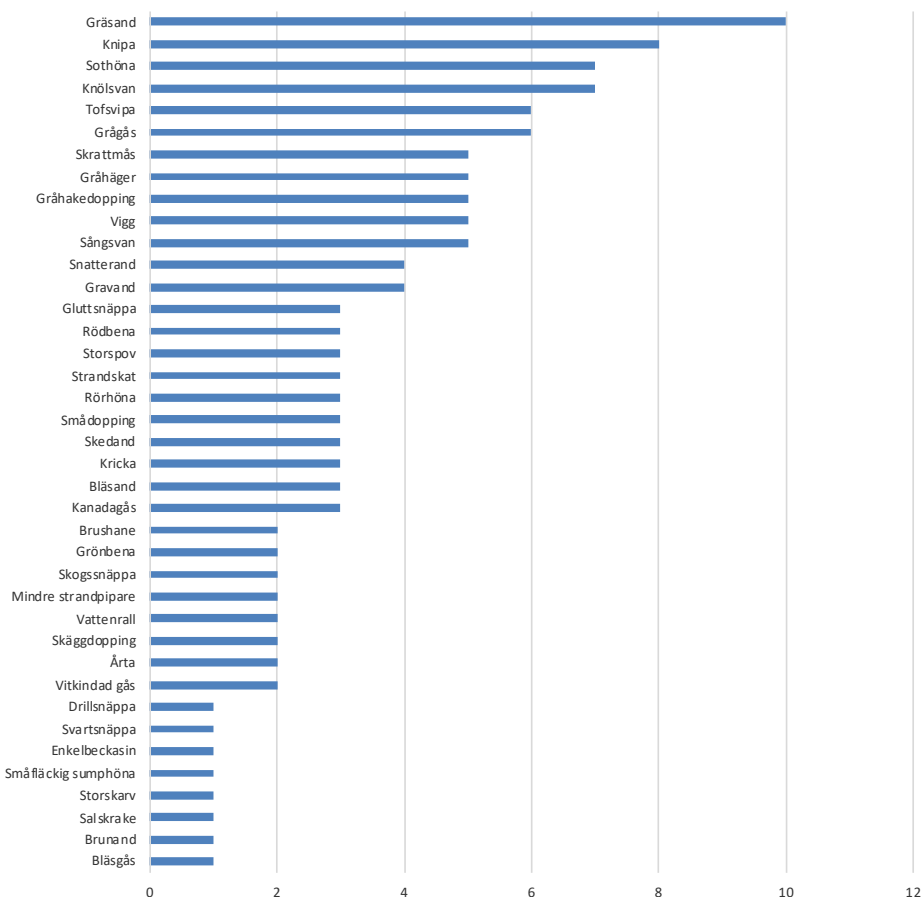
Resultat och diskussion

Våtmarkernas olika karaktär – storlek, form, strandlinje (speglar i viss mån flikigheten), strandlutning, djup, förekomst av öar, vattenregim, vassförekomst, förekomst av beteshävd m.m. – påverkar förekomsten och artsammansättning av fåglar. Kända uppgifter om våtmarkerna har sammanställts i Tabell 1 i Appendix.

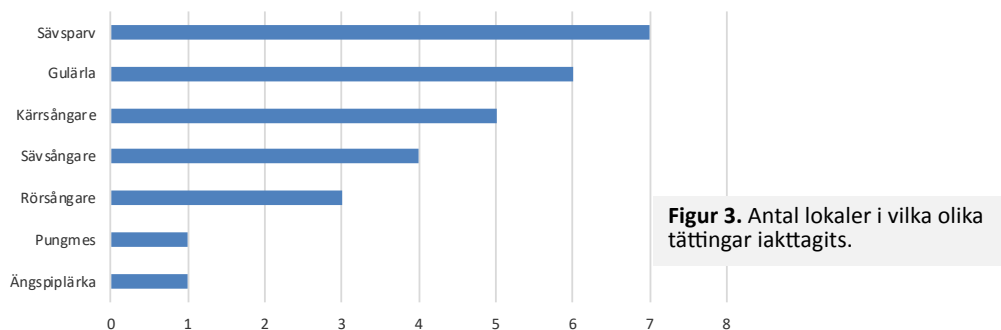
Storleken skiljer sig avsevärt mellan de elva våtmarkerna och varierar mellan 0,4 och 25 ha. Samma gäller strandlinjens längd som varierar mellan 360 och drygt 2 000 m. Flertalet våtmarker har en relativt brant strand. Bara två har en flackare

strand med varierande vattenstånd och bete med nötkreatur. Vassvegetation av någon omfattning finns bara i de äldre våtmarkerna (Karpalund 1 och 3 samt Adinal 1). I tre av våtmarkerna finns det öar.

Det registrerades totalt 46 våtmarksanknutna fågelarter, 39 större och 7 mindre (tättingar). Tabell 2 i Appendix. De större arter som noterades i flest våtmarker var gräsand följt av knipa, knölsvan och sothöna. Läger vi till tofsvipa och grågås, får vi fram de arter som noterats i minst hälften av våtmarkerna (Figur 2). Bland tättingar noterades sävsparv i flest våtmarker, följt av gulärta och kärrsångare (Figur 3).

Figur 2. Antal lokaler i vilka olika större våtmarksarter iakttagits.

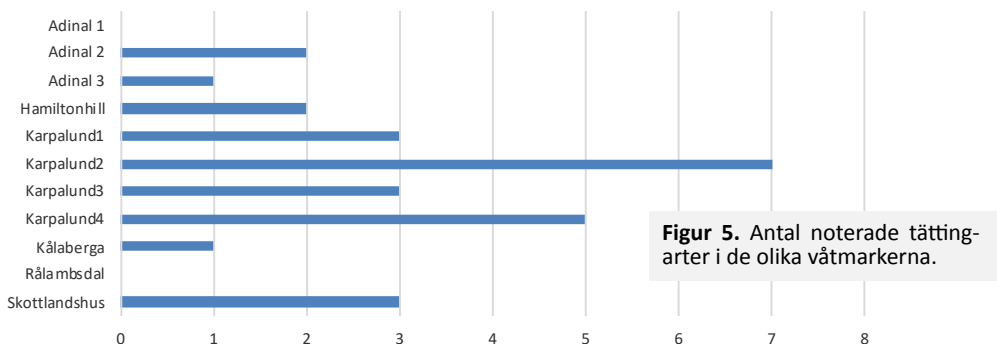
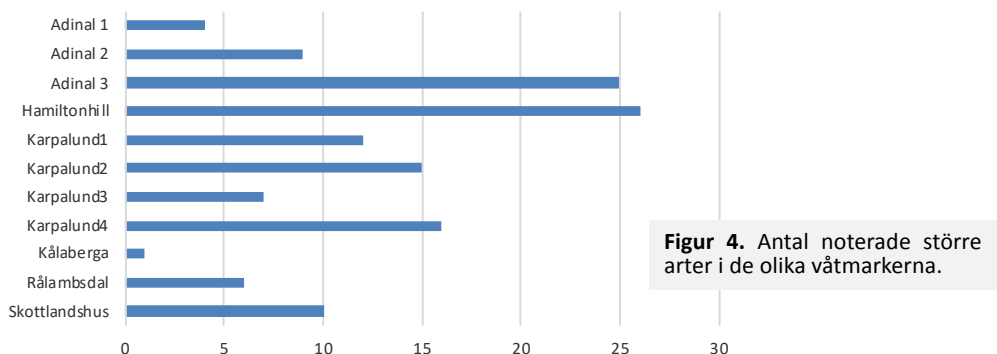

Våtmarkernas storlek är väsentlig. Vikten av våtmarkens utformning för att attrahera våtmarksfåglar understryks av förhållandevis högt artantal i de mellanstora våtmarkerna Adinal 2 och Skottlandshus (Figur 4 & 5, Tabell 2 i Appendix).

Större arter föredrar generellt lite större våtmarker och gärna sådana med beteshävd. Tättingar verkar föredra dammar med mer vass- och buskvegetation. Högst

antal tättingarter, sju respektive fem, noterades i Karpalundsdamarna (Karpalund 2 och 4).

Totala antalet iakttagna arter i de olika våtmarkerna skiljer sig avsevärt åt, med bara två noterade i den lilla våtmarken vid Kålaberga medan de större våtmarkerna attraherade betydligt fler, 28 i Hamiltonhill och 26 i Adinal 3. I båda fallen dominerar stora arter i antal.

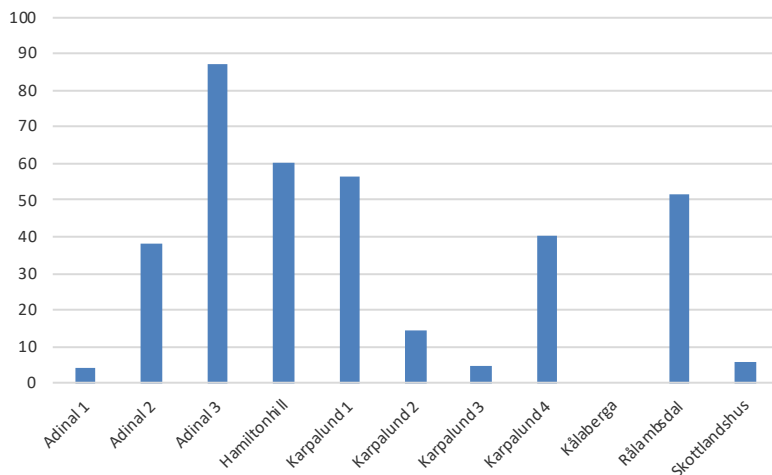

För att få en översiktlig bild över hur våtmarkerna nyttjas under olika årstider har antalet fåglar i snitt per besök sammanställts för större fåglar under våren (häcknings- och flyttningstid) och hösten (rastare under flyttningen). Antalet tättingar var för lågt för att ge någon bild, varför enbart större fåglar redovisas.

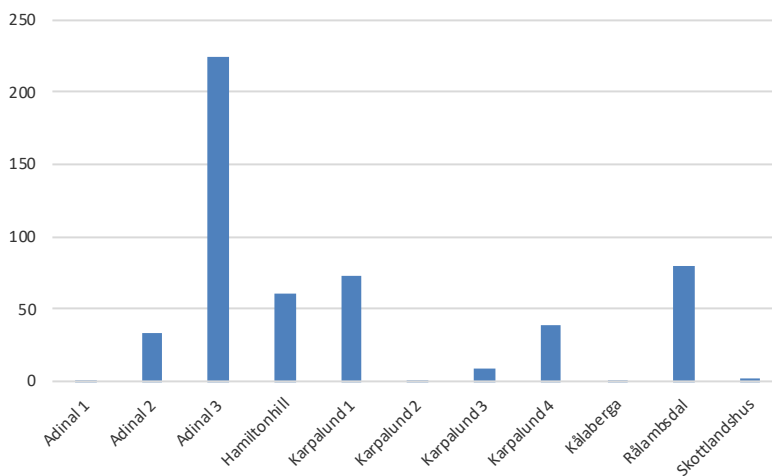
Under våren är snittantalet fåglar mer jämnt fördelat mellan våtmarkerna, även om de större våtmarkerna dominerar (Figur 6 & 7).

Att antalet fåglar är förhållandevis högt vid Rålambsdal beror på att änder satts ut under senvåren (vid besök sent i maj och i augusti har 120–160 gräsänder noterats). Siffrorna blir därmed missvisande. Möjligen kan utsättningen av änder ha bidragit till att förekomsten av andra våtmarksarter är väldigt lågt vid Rålambsdal.

Under hösten sticker Adinal 3 ut. Studerar man siffrorna närmare framgår det att stora flockar av tofsvipa och grågås rastade vid våtmarken under inventeringsbesöken.

Figur 6. Antalet fåglar av större arter i snitt per besök under våren.

Figur 7. Antalet fåglar av större arter i snitt per besök under hösten.

Slutsatser

Man kan konstatera att de anlagda våtmarkerna resulterat i att livsrum tillskapats för minst 46 olika våtmarksanknutna fågelarter som annars, möjligen med undantag för olika gåsarter och tofsvipa, inte skulle ha uppehållit sig i det jordbruksdominerade landskapet i Vinneådalen väster om Helgeån.

Egentligen skulle antalet arter kunna adderas med fågelarter som i huvudsak finns i andra miljöer men periodvis utnyttjar den rika födotillgång som våtmarker genererar, exempelvis svalor, tornseglare och flera arter rovfåglar (brun kärrhök, havsörn, lärkfalk m.fl.). Man kan också utgå från att flera vass- och högrötslevande arter säkerligen missats under hösten, då de för ett undanskymt och tystlåtet liv.

Det är viktigt att våtmarken är så stor som möjligt och att den får en bra utformning. Det är också positivt om hela eller delar av våtmarken sköts genom beteshävd. Inventeringen visar att felaktigt utformade våtmarker nyttjas av påfallande få fågelarter.

De i sen tid anlagda våtmarkerna, med huvudsyfte att fånga näringsämnen från omkringliggande och uppströmsliggande odlingsmarker, har även resulterat i andra ekosystemtjänster, framför allt i form av flera olika häcknings- och rastmiljöer för flyttande fåglar. Många våtmarker är också uppskattade besöksplatser av fågelskådare och andra naturintresserade. Detta återspeglas exempelvis genom hög fågelrapporteringsfrekvens i Artportalen från Adinal, Hamiltonhill och Karpalund.

Det skulle vara intressant att få mer kunskap om hur våtmarkerna bidrar till förekomsten av andra organismgrupper (trollsländor m.fl. vattenanknutna insekter och vattenväxter) som är sparsamt förekommande i ett hårt utnyttjat, våtmarksfattigt odlingslandskap.

Sävsparris. Karpalundsdamarna 6 maj 2011.

Foto: Hans Cronert.

Tack!

Ett tack till Ulrika Tollgren, Patrick Tollgren och Nils Waldemarsson, Nordöstra Skånes Fågelklubb för medverkan i inventeringsarbetet. Ett tack också till Andreas Jezek, Biosfärkontoret, Kristianstads Vattenrike för information om bakgrunden till anläggandet av våtmarker i Vinneådalen under senare år och Thomas Lindblad för synpunkter på manuskriptet.

Referenser

- Ekologgruppen. 2001. *Biologisk mångfald i dammar. Fåglar. Undersökning av 51 anlagda dammar 1994–2000*. Höje å-projektet och Kävlingeåprojektet.
- Green, M. 2015. *Metodik för Våtmarksfågelinventeringen*. Svensk Fågeltaxering.

Hans Cronert
hans.cronert@gmail.com

Appendix – Våtmarker attraherar våtmarksfåglar!

Tabell 1. Fakta om våtmarkerna.

	Adinal 1	Adinal 2	Adinal 3	Hamiltonhill	Karpalund 1	Karpalund 2	Karpalund 3
Storlek (ha)	0,4	1,5	8,1	6,2-25	3,6	3,6	1,0
Strandlinje (meter)	360	640	2000-2300		790	770	510
Brant/flack strand	brant	brant	flack	flack	brant	brant	brant
Strandkant betas			nötbete	nötbete			
Vassvegetation	x	x			x	x	
Medeldjup (meter)	–	–	0,3	0,3	–	–	–
Övrigt		en mindre ö	vattenstånd varierar, flera mindre öar	mycket var. vattenstånd	äldre damm	äldre damm som delvis rensats med	äldre damm som rensats för bevattning höjd vattennivå 2013
Anlagd/ restaurerad år	2011	före 1997	2012	omkr 2015	före 1970	2013	
Tillkomst (bidrag/anslag)*	LOVA+LBU		LOVA+LBU	LOVA+LBU		LOVA+LBU	LOVA+LBU

Forts.

Forts.	Karpalund 4	Kålaberga	Rålambsdal	Skottlandshus
Storlek (ha)	4,1	0,8	0,8	0,6
Strandlinje (meter)	930	670	400	1160
Brant/flack strand	brant	brant	brant	brant
Strandkant betas		får och nötbete		
Vassvegetation	x			
Medeldjup (meter)	–	–	0,7	–
Övrigt	2-3 öar äldre damm		änder sätts ut och utfodras	lång och smal
Anlagd/ restaurerad år	2013	2014-2015	2014-2015	2012-2014
Tillkomst (bidrag/anslag)*	LOVA+LBU			

*LOVA-Lokala vattenvårdsprojekt, SÅP-särskilda åtgärds pengar för Hanöbukten, LBU-Landsbygdsutvecklingsprogrammet.

Vy från gömsle vid Karpalundsdammarna 19 augusti 2016. Foto: Hans Cronert.

Appendix forts. – Våtmarker attraherar våtmarksfåglar!

Tabell 2. Antal observerade arter i respektive våtmark, uppdelat på större arter och tättingar. Förkortningar: SLH: Skottlandshus, RD: Rålambsdal, KB: Kålaberga, KL: Karpalund, HH: Hamiltonhill, AD: Adinal.

	SLH	RD	KB	KL 1	KL 2	KL 3	KL 4	HH	AD 1	AD 2	AD 3	Antal lokaler
Större arter												
Gräsand	x	x		x	x	x	x	x	x	x	x	10
Knipa	x			x	x	x	x	x		x	x	8
Knölsvan	x	x		x			x	x		x	x	7
Sothöna				x	x	x	x		x	x	x	7
Grågås				x	x		x	x		x	x	6
Tofsvipa	x	x			x		x	x			x	6
Sångsvan		x			x		x	x			x	5
Vigg				x	x			x	x	x		5
Gråhakadopp.				x		x	x			x	x	5
Gråhäger	x		x		x					x	x	5
Skrattmåså				x	x		x	x			x	5
Gravand	x	x				x		x				4
Snatterand					x			x	x		x	4
Kanadagås							x	x			x	3
Bläsand						x	x	x				3
Kricka	x							x			x	3
Skedand							x	x			x	3
Smådopping				x	x		x					3
Rörhöna	x				x		x					3
Strandskata	x			x				x				3
Storspov	x						x	x				3
Rödbena					x			x			x	3
Gluttsnäppa		x						x			x	3
Vitkindad gås								x			x	2
Årta								x			x	2
Skäggdopping										x	x	2
Vattenrall				x	x							2
Mindre strandp.								x			x	2
Skogssnäppa					x						x	2
Grönbenä								x			x	2
Brushane								x			x	2
Bläsgås								x				1
Brunand				x								1
Salskrake						x						1
Storskärv											x	1
Småfl. sumphöna							x					1
Enkelbeckasin								x				1
Svarfsnäppa											x	1
Drillsnäppa								x				1
Antal arter	10	6	1	12	15	7	16	26	4	9	25	39
Totalt												
Tättingar												
Sävspurv	x			x	x	x	x	x		x		7
Gulärta	x				x		x	x		x	x	6
Kärrsångare	x		x		x	x	x					5
Sävsångare				x	x	x	x					4
Rörsångare				x	x		x					3
Ängsplärka					x							1
Pungmes					x							1
Antal arter	3	0	1	3	7	3	5	2	0	2	1	7
Totalt												

Appendix forts. – Våtmarker attraherar våtmarksfåglar!

Figur A1–A6.

Flygfoton över våtmarkerna 2018.

A1: Hamiltonhill; A2: Skottlandshus;

A3: Kålaberga; A4: Rålambsdal; A5: Adinal;

A6: Karpalund.

Samtliga kartor:

© Geodatasamverkan, © Kristianstads kommun.

Bokryggar

Kanske kommer det att se annorlunda ut i framtiden.
Skådarens bokhyllor försvinner och ersätts av appar och skärmar.
Men än så länge ...

Ulrik Alm

Man ser på boet vad för en fågel som bor därinne. Dessa ord är ingen nyvunnen kategorisk sanning. Istället ska de utläsas ungefär som "hemmet röjer ägaren, sinne-
laget avspeglas i ansiktsdragen". Gamla talesätt ska man kanske inte tolka alltför djupsinnigt. Men något uns av vederhäftighet vidlåder dem säkert, annars hade de inte blivit vare sig talesätt eller gamla.

Pelle Holms böcker *Bevingade ord* och *Ett ord i rättan tid*, ger inspiration till min inledning men upptar i övrigt ingen större bredd i min hylla. Men på sitt sätt röjer de nog ändå ägaren. "Bevingat" kan stå som överordnat begrepp för hyllans innehåll. Den spinkigaste ryggen, den minsta boken, knappt så stor som en köksblå grytlapp, avspeglar inriktningen än tydligare. *Fåglar som hobby* (danska originalets titel *Jeg ser på fugle*) utkom för närmare 60 år sedan och mitt tidiga exemplar är som en välanvänd kokbok. Tummad, vikt, guldad. Ett komplement till fälthandboken. I hobbyboken finns de flesta aspekter av vårt intresse presenterade. Fotografering, ringmärkning, holkspikande, ljudupptagning, gömslebyggande, sträckräknande – somt gick att ta till sig med en gång, annat fick vänta.

Fåglar som hobby var också den första bok jag skulle komma att använda som cirkelledare. Senare skulle denna ersättas av Magnus Ullmans *Fåglar från början* och efterföljaren *Fåglarnas liv*. Utomordentliga böcker som komplement till cirkeln

fälthandböcker. Artbestämning har sin givna plats men måste paras med fascination, reflektion och mönstersökande.

Böcker visar ryggen men bjuder stora famnen. En stående inbjudan. Titlar i vertikalled, ögat får jobba i nerförsbacke. Titlar i guld, svart mot vitt, rött mot blått. Solblekta ryggar, påklädda ryggar, det knakar i någon rygg, en annan har gått upp i limningen. Men alla upprätta, värdiga – inga halvliggande böcker. Mellan dessa pärmar och ryggar finns alla sidor om oss själva, vår värld, våra drömmar och fantasier, vår historia och vår framtid. Man kan nå långt utan hyllmeter – men det är dumt att chansa.

Svenska djur, bandet om fåglarna, utkom 1959. I kapitlet *Fågelstudier – en hobby i särklass* skriver Gunnar Svärdson: "En fågelskådare, som hållit på med sin hobby under några år och därvid besökt olika delar av landet, kan personligen ha sett omkring 200 arter. En erfaren fältornitolog, mycket berest och med mångårig erfarenhet från platser där sällsynta fåglar kunna passera, exempelvis goda flyttfågellokal, kan komma upp till mellan 250 och 300 iakttagna arter."

Hand upp, alla med 350 kryss eller däröver – ni har passerat alla gränser. Men lugn, ni har ryggen fri. Era siffror berättar om tekniska landvinningar, ett annat Sverige vad gäller kommunikationer, mobilitet och ledigheter, nya rön inom fältbestämningen, alltfler kunniga skådare,

Fåglar som hobby. Andra omarbetade upplagan 1960. Bokförlaget Forum.

alltfler pixlar och skarpptecknande objektiv, kanske en tilltagande tendens att tävla och öppet positionera sig och säkert åtskilligt annat.

Bengt Berg: *De sista örnarna*. Ett varningsrop som klingade, hördes – och åtlyddes. Då, på 1920-talet, gällde det framför allt att få förföljarna att göra patron ur. De näst sista örnarna, som klarat att ducka för eldgivningen, hankade sig därefter fram under några årtionden tills nästa hot, kvicksilver och PCB, var nära att effektuera Bengt Bergs profetia. Då sov, sen 1967, BB gott på Skatelövs kyrkogård vid sjön Åsnens norra flik. Men tappra vintermatare sov inte. Under följande decennium gavs försörjningsstöd, bl.a. på Åsnens is, åt de unga örnar som i sin tur

skulle bli stamfåglar för dagens remarkabla återkomst. De sista örnarna – vi betackar oss för alla nytgåvor kring detta tema. Bengt Berg riktade sitt credo till beslutsfattarna och de skjutglada. Örnen fångar inte flugor (stora män – eller kvinnor – angriper inte de små och obetydliga och sysslar inte med småsaker). Så sant, Pelle Holm! Så sant för Bengt Berg, just i frågan om förföljelsen av rovfåglar.

Att flyga är att leva kunde varit en boktitel med ett bejakande fågeltema. Men icke så i min bokhylla. Boken handlar om flygvapnet inför dess jubileum, lumpåråret 1976. Det var då intressant att läsa sentenserna – ofta latin – på piloternas hjälmar eller flygardräkter. Hemmaåkarna vid krigsflygskolan på Ljungbyhed hade

Uppslag ur *Fåglar som hobby*. Bokförlaget Forum 1960.

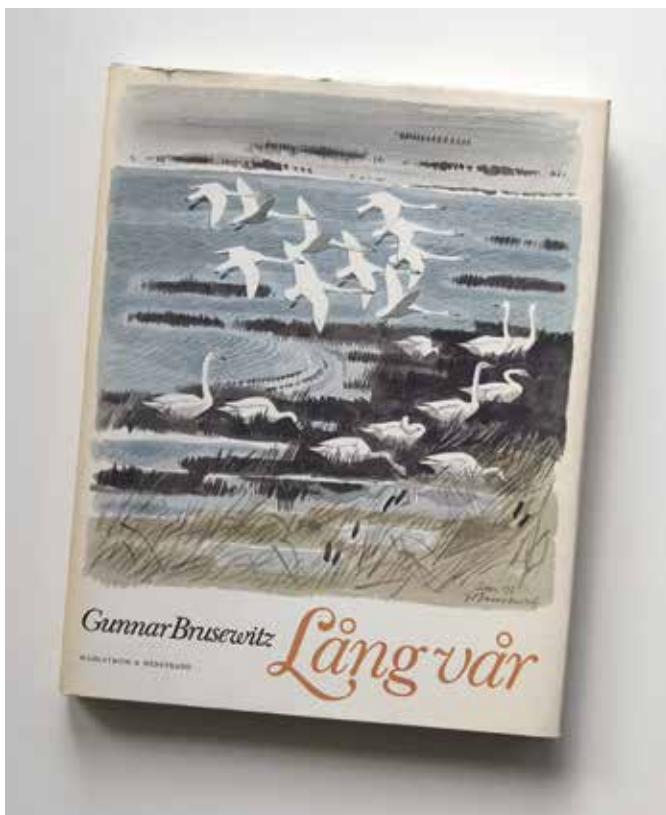
"Docendo discimus" (Lära genom att undervisa) vilket noterades som möjlig klokskap av en blivande folkbildare. Gästerna från spaningsflotttiljen F11 stoltserade med devisen "Magnum in parvo", uttytt ungefär "Se det stora i det lilla". Parvo – det ringde en klocka ... Förgäves letade jag efter *Ficedula parva*, mindre flugsnappare, vid Sorrödssjöarna eller längs åskantens underbara lövlimpa i maj-juni. Pulshöjarna för oss på backen – och sannolikt också för flygelev och lärare! – var istället unghägrarna från Rönne å som, i loj ignorans gentemot förbandets nobla ledord, idkade egen flygskola på tvärs mot banornas startriktning. En häger som bestämt sig undanber sig både högtravande pedagogik och trafikledning ... "Festina lente!" (Skynda långsamt).

Ibland bebos min hylla av tillfälliga gäster, nya doftande boknomader från uppehållsreviret på bibblan. Fotoböcker – praktverk med uppslag i imponerande bredd. Tätta (alltför tätta?) i sin utgivning. Underbart, fantastiskt, ibland rent häpnadsväckande bildmaterial men texten ofta en aning redovisande, min tanke bjuds inte på färd. Ordet viker, bilden avancerar. Fronten för naturskildringen förändras. Högresta ryggar, glättade sidor tjocka som takpapp. Vila i liggande läge.

Obsböckerna – handskrifter från förra århundradet och framåt, fullständigt unika, finns bara i ett enda exemplar. Och kan nog bara fullt förstås av författaren. Resedagböcker – kilometervis av luffande, klotband – jo, så tror jag det heter, lämpligt nog med tanke på scenen

där resorna utspelats – värmer de mest skiftande miljöbeskrivningar och händelser. Ibland händer det att jag tvekar, minnet får stöd men reser sig ändå inte riktigt upp, haltar, faller tillbaka. Har jag varit på för många ställen? För okoncentrerad och splittrad? Hur länge sen var det? Årtal och länder i vackra titellappar på ryggen. Så ömsint hon ramade in mina anteckningar, Johanna. Tids nog skulle hon bli mästare i bokbindarskrået. Hennes egen resa.

Gunnar Brusewitz, han bildar ryggrad. Förvisso med några förslitnings-skador, pekfingergreppet har nagelfarit en del volymer mer än andra. Läs! Här finns referenserna, de överraskande hoppen, den djupa lärdomen och det lätta anslaget. Om våren dröjer, ta några innepass, börja med *Fyra årstider*, förslagsvis då lämpligt årsavsnitt. Fortsätt sen med underbara *Lång vår* fram över hela ryggsidan till självbiografin i tre böcker. Ett naturbarn föds, har sin upp-växtfamilj men knappast sin mor och far, finner en slingrande fågelkantad stig där person-, kultur- och landskapshistorien alltid är närvarande, liksom pennan och ritstiftet. En mångsidig mästare.

Lång vår av Gunnar Brusewitz. Wahlström och Widstrand 1977.

Fåglar som hobby har en bredd trots sin ynkygg. I vilsenhet får urkunderna ge vägledning. Ett avsnitt i boken ger råd inför eventuell publicering: "Av hänsyn till dem som ska läsa ert arbete och av hänsyn till er själva: *Fatta er kort!*". Sent omsider tar jag detta till mig.

Ulrik Alm
alm.ulrik@telia.com

Redaktionell kommentar:

På tal om råd till författare men utan någon som helst vinkling till Ulriks eminenta texter: Vi kan inte undanhålla er detta citat ur *Fauna & Flora*, årgång 5. Det handlar om en recension av en bok – vilken har vi glömt. Rådet var kort, direkt och kärnfriskt – och kunde inte missförstås: "Broder Hasselgren, lyd mitt råd, gif icke ut fler zoologiska arbeten".

Skrattmåsar i alla väderstreck

Om man ringmärker 35 000 skrattmåsar plus ytterligare några tusen boungar – då får man vara beredd på att få en hel del återfynd!

Kenneth Bengtsson

Mannen bakom ringmärkningen av över 35 000 skrattmåsar i Malmö är Lennarth Blomquist. De flesta ringmärktes i Pildammsparken under perioden 1966–2010. Boungarna är dock märkta ute i häckningskolonin i Malmö Oljehamn 1991–2004.

Märkningarna har genererat kolossalt många återfynd, faktiskt så många att det är svårt att hantera dem och att redovisa resultat på ett vettigt och förståeligt sätt. Vi har tillsammans publicerat några artiklar tidigare men aldrig gjort någon slutlig bearbetning. Det är inte möjligt ens idag heller, eftersom fynden fortfarande strömmar in i ganska rask takt. I väntan på något bättre gör vi därför några nedslag i skörden.

Tanken på denna text föddes i samband med att vi fick fyra ganska intressanta observationer under en kort period i höstas (fynden handlar ofta om avläsningar av levande fåglar). Någon av oss sa vid något tillfälle att skrattmåsar förefaller att ha ett ganska enahanda, underförstått lite tråkigt liv. Återfyndsbilden för väldigt många visar nämligen att de återvänder till samma häcknings- och vinterort år efter år och att de dessutom tycks rasta på samma plats år efter år, åtminstone sedan de har etablerat denna vana. Men en hel del av oss människor reser ju till samma resmål varje år och sen hem till samma hem igen. Då finner man väl trygghet och mening med ett inrutat liv!

Lennarth Blomquist och fångstburen i Pildammsparken, Malmö. Foto: Kenneth Bengtsson.

En typisk syn i Pildammsparken när det begav sig – många ringmärkta måsar. Foto: Kenneth Bengtsson.

Under sina första år kan livet för en skrattnås förefalla vara mera "upptäckarglädjerikt". Men efter att ibland ha strövat omkring så finner de fungerande platser, och då tycks livet bli mycket inrutat. I minnet ska vi då också ha att skrattnåsar kan bli mycket gamla – upp till dryga 20-årsåldern är inget ovanligt och en del har passerat 30-årsstrecket. Det kan bli många stopp på invanda platser! Låt oss titta på de fyra fynden från i höstas som vi ansåg vara intressanta.

Skrattnåsen 6421749, ringmärkt som 2K i Malmö i juni 2007 (alltså född 2006), observerades i trakten av Manchester i England i oktober och november samma år. Sen var det tyst om denna mås fram till 26 november 2018. Då avlästes den igen – på exakt samma plats! Baserat på artens vanor antar vi att den tillbringat alla sina vintrar i samma område.

Skrattnåsen 6169973, ringmärkt som 2K hanne i Malmö i juni 1997, förde länge ett anonymt liv. Men i oktober 2017 avlästes den som 21-åring i Skottland och rapportören meddelade att fågeln hade benskador: "Legs look to be deformed ... very unstable on land". Vad den gjorde de följande 14 månaderna är okänt men i december 2018 sågs den återigen i Skottland – och givetvis på samma plats. Nu meddelade rapportören återigen att "Bird had damaged leg". Förmodligen har denna skrattnås gästade Skottland varje vinter sedan 1997. Fotot är från märktillfället och en inskannad diabild (Foto 1).

Skrattnåsen 6149682 ringmärktes som 3K+ (minst två år gammal) i Malmö i april 1998. Därefter följde observationer från Malmö och Köpenhamn i april-maj under flera år. Förmodligen häckade fågeln i regionen. Den första observationen från det

Foto 1. Skratmåsen 6169973 flög till Skottland. Foto: Kenneth Bengtsson.

förmodade vinterkvarteret kom från Holland i september 2016. Eftersom Holland är vinterort för väldigt många, förmodade vi att den var på sin vinterplats då. Men vi fick anledning att tänka om i november 2018 då skratmåsen avlästes nära Valencia i Spanien. Härifrån får vi inte många återfynd, dels för att det förmodligen är få skratmåsar som tar sig så långt ner numera, dels för att spanjorer i gemen inte verkar vara särskilt rapporteringsvilliga. Vår hypotes blir då att skratmåsen häckar i Öresundsområdet, rastar i Holland under hösten och tillbringar vintern i Spanien.

Skratmåsen 6421883, ringmärktes som 2K+ (minst ett år gammal) i Malmö i december 2007. Vid detta datum är det ofta svårt att skilja 2K-fåglar från äldre och därför ges de åldern 2K+. Men vi antar att många av dessa är just 2K-fåglar och att de ännu inte hittat sina fasta rutiner. Denna mås förblev anonym till januari 2017 då

den befann sig i mellersta Polen. Ett år senare rapporterades den från norra Polen under februari–april. Den verkade alltså inte ha någon helt fast plats. Inga regler utan undantag! Än eftertryckligare blev detta när måsen observerades vid Minsk i Vitryssland i december 2018. Troligen häckar den i österled – måhända i Ryssland. Vi hoppas på fler observationer av denna mås så att dess strategi kan avslöjas.

Som synes stammar dessa fyra återfynd från geografiskt skilda håll. Det ger oss anledning till att titta på de hittills mest långväga fynden av skratmåsar ringmärkta i Malmö. I norr och öster handlar det då om skratmåsar som kommer från avlägsna häckningsorter och i söder och väster handlar det om de bortersta orterna i övervintringsområdet.

Vårt allra nordligaste återfynd handlar om en mås som ringmärktes som ett-åring i Malmö i april 1994. I juli fyra år

Foto 2. Skrattmåsen 6173181 flög till Moskva. Foto: Kenneth Bengtsson.

senare hittades den död, slagen av en falk, strax norr om Kiruna. Positionen var 68°05'N;20°35'E. Detta är med råge vårt nordligaste fynd, men vi vet att arten förekommer än längre norrut. Vårt näst nordligaste fynd stammar från Korpilombolo (66°43'N;22°54'E). Denna skrattmåsar ringmärktes som 3K+ i Malmö i mars 1991 och hittades död två månader senare. Från finska sidan och bara snäppet sydligare (66°41'N;27°26'E) finns ett fynd av en död skrattmåsar ringmärkt i Malmö två år tidigare. Vi har ytterligare tre återfynd från finska sidan och nordlig breddgrad 66, men de är något sydligare än de förra. Därtill har vi kontrollerat sex pullmärkta finska skrattmåsar från området mellan Rovaniemi och Torneå – alla från 66 grader nordlig bredd och den nordligaste från 66°31'.

Går vi österut finner vi den allra östligaste vid Arkhangelsk (61°55'N;39°06'E). Den ringmärktes i Malmö som adult i mars

2000 och hittades död vid Arkhangelsk två år senare. Ett annat östligt fynd finns från Moskva (55°45'N;37°42'E). Denna ringmärktes som 1K hona och trolig övervint-rare i Malmö i december 1997 och hittades död i Moskva i juli 1999. Måsen fotograferades vid märktillfället (Foto 2).

Vi måste också nämna det sydöstligaste fyndet, eller fynden som det faktiskt handlar om. Vi ser nämligen ännu ett exempel på trohet till vinterort här. Skrattmåsen ifråga ringmärktes i Malmö som 1K i oktober 2004. Förmodligen var den då ute på lite irrfärd eftersom den senare tycks ha funnit sin vinterort vid Odessa vid Svarta havet (46°33'N;30°45'E)! Därifrån finns rapporter från november och december 2008, november 2009 och januari 2011. Vi gissar att denna skrattmåsar har sitt ursprung i östra Finland eller västra Ryssland.

Den västligaste utposten är Irland. Härifrån har vi totalt fem återfynd, bland

annat från Dublin och Limerick. Men de västligaste är från Galway på västkusten (53°16'N;09°05'W). Härifrån har vi fått observationer av två olika individer märkta som 3K+ i Malmö 2002 och 2004. Den senare sågs i Galway redan 28 juli samma år, vilket visar att adulta skrattmåsar kan nå sin vinterort mycket tidigt på höstsäsongen (vi har flera mycket tidiga fynd från Holland också). Skrattmåsen som märktes 2002 har rapporterats från Galway under två olika vintersäsonger.

Mycket längre västerut kommer vi inte, åtminstone inte i Europa. Men vi ser ju fram emot ett återfynd från andra sidan Atlanten (ett sådant finns av en svensk-märkt dvärgmåsa). Då hör vi av oss igen!

I söder hamnar vi faktiskt utanför Europa, nämligen i Afrika varifrån det finns två fynd. Det allra sydligaste är från Misurata

i Libyen (32°23'N;15°06'E). Denna skrattmåsa ringmärktes som årsunge i Malmö i juli 1990 och hittades skadad i Libyen i december samma år. Enligt rapporten släpptes fågeln efter vård – men utan ring! Måsens öde gick alltså inte att följa vidare.

Det andra fyndet från Afrika gäller en i Malmö pullmärkt skrattmåsa. Den hittades död i nordvästra Marocko (34°21'N;06°32'W) i december 1993, två år efter märkningen.

Kenneth Bengtsson

kenneth.bengtsson1@comhem.se

Senaste nytt

Just innan *Anser* skall gå i tryck meddelas att skrattmåsen 6421883, som omtalas på sidan 24, fortsätter att driva runt tillsynes oplanerat och på ett otypiskt sätt. I januari 2019 sågs den vid två tillfällen i närheten av Kaunas i Litauen.

Foto: P-G Bentz/Sturnus.se

The Penguin Lessons

Tom Michell

Michael Joseph, 2015 (inbunden)

Penguin Books, 2016 (pocket)

240 sidor

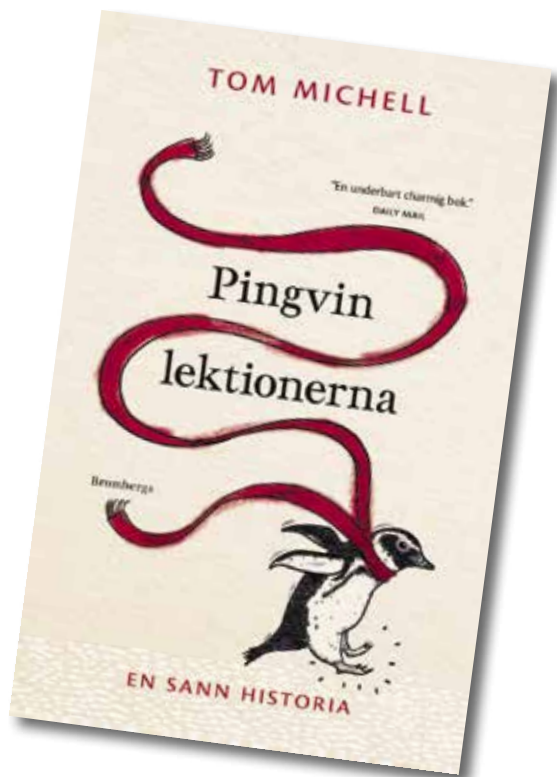
Adlibris 99 kronor

På 1970-talet reste en 23-årig britt till Argentina för att undervisa på en internatskola men också uppleva äventyr i Sydamerika, en kontinent som var och är spännande på så många sätt. Han trivdes fint men vistelsen skulle också komma att innefatta ett helt oväntat händelseförlopp. Under några lediga dagar åkte han över Rio de la Plata till grannlandet Uruguay. Där, på en vidsträckt sandstrand, möttes han av en förfärande syn. Hundratals döda pingviner drabbade av ett stort oljeutsläpp.

Men en av dem levde och författaren och pingvinen stod öga mot öga. Impulsivt och ogenomtänkt greps han av tanken att den måste räddas när pingvinen släpade sig efter honom, som om den ville bli räddad av en medlem av samma art som orsakat dess lidande. Han tog den med sig, lyckades tvätta av den, få ner den i en rymlig nätkasse och bära den ombord som handbagage på färjan tillbaka till Buenos Aires. Ett rop från pingvinen avslöjade den just när han skulle passera den argentinska tullen men efter en hetsig diskussion lyckades han få den med sig.

Sedan får vi följa den som inneboende hos författaren och han skildrar detta på en mycket trevlig prosa med humor, värme och också självironi över sin situation med det ovanliga "husdjuret". Dess sympatiska väsen lockade också fram goda sidor hos alla dem som umgicks med Juan Salvador, som var det namn han gav fågeln. Det var en magellanpingvin, namngiven efter mannen bakom den första världsomseglingen på 1520-talet, portugisen Fernando Magellan (som han dock inte själv överlevde). Han gjorde anteckningar om pingviner men initialt tycks han inte ha insett att de var fåglar!

Vi får följa Juan Salvadors dagliga liv och vanor där han installerats på författarens balkong på campusområdet. Tom Michell tar oss också med på äventyrliga motorcykelresor till

vildmarken med kolonier av vilda pingviner och skygga guanacos, Andernas väldighet och möten med indianer som ofta hade eländiga levnadsvillkor.

Berättelsen äger rum i en mycket turbulent tid och vi får också inblickar i militärdiktaturens brutalitet och landets ekonomiska kaos som giriga och inkompetenta politiker var skyldiga till. Exakt hur länge pingvinen levde med sin "vårdnadshavare" framgår inte tydligt. Skildringen är helt igenom livlig, rörande och mycket läsvärd och har förstärkeligt nog blivit en internationell bestseller. Ett återbesök av Michell här om året bidrar till att ge perspektiv på händelserna, som författaren dröjde så länge med att skildra.

Jag har alltså läst boken på engelska men det ska påpekas att den också finns på svenska som *Pingvinlektionerna*, förtjänstfullt utgiven av Brombergs.

ARNE OHLSSON

Naturläror – en ny serie naturböcker

Kråkor

Cord Riechelmann

Fjärilar

Andrea Grill

Vargar

Petra Ahne

Ersatz Förlag 2018

Samtliga häftade

Naturbokhandeln 189 kr per bok

Naturlära är ett fint ord som ursprungligen definierades som *läran om naturen; naturvetenskap; (viss forskares) uppfattning av naturens väsen o. lagar o.d.* enligt Svenska Akademiens ordbok. Den här serien böcker faller helt in i den definitionen men förmedlar också naturläran på ett sätt som inbegriper så mycket mer än just det rent torra, faktamässiga. Eller som förlagets programförklaring lyder: *Seriens namn är också dess program: här bedrivs inte ren vetenskap, utan ett lidelsefullt utforskande av naturen: kunnigt, åskådligt och medvetet om att det framför allt är en berättelse om människan – och en blick på naturen som inkluderar också henne. Varje bok i serien formulerar sin egen lära om naturen ... Att det inte bedrivs ren vetenskap i serien är jag tacksam för, eftersom det hade blivit motsägelsefullt till hur fint och njutbart böckerna är utformade. I stället presenteras intressanta delar av vetenskap på ett intressant, personligt och läsbart sätt som inkluderar även de filosofiska, samhälleliga, mänskliga och kulturhistoriska aspekterna av att intressera sig för och verka i naturen (d.v.s. en blick på naturen som inkluderar också henne).*

Serien är tysk från början och utges av författaren, bokformgivaren m.m. Judith Schalansky. Den välgjorda svenska utgåvan står Ersatz Förlag för. Varje titel består till större delen av en kapitelindeldad text, och alla tre böckerna avslutas med en fälthandsboksdel där några subjektivt valda arter presenteras med text, plansch och karta över utbredning, precis som vi är vana vid från klassiska fälthandböcker. De är lockande gammalmodigt formgivna och

tryckta på fint papper och med lagom många illustrationer. Formatet är ett litet och lätthanterligt essäformat, bara 12x18,5 cm och textdelen är cirka 100 sidor.

Kråkor tar sin utgångspunkt i författaren Cord Riechelmans intresse. Han är både biolog och filosof, en bra kombo för att skriva den här typen av bok. Vi får möta hans lokala kråkor och skator i Kreuzberg, vårens budbärare råkorna utanför Sankt Petersburg som övervintrar i Berlin, korporna på Nordkap och den verktygsanvändande nyakaledonienkråkan. Men han placerar också in dem i olika kulturella sammanhang, som vad färgen svart betyder för oss människor, deras intelligens och de amerikanska korpornas symbios med prärievargen. Samt korpens roll i skapelsemyten hos tjuktjerna i nordöstra Sibirien. Även om jag själv tycker jag är rätt insatt i kråkfåglarnas fascinerande liv hittar jag mycket nytt att ta till mig. Dessutom är den vackert producerad och texterna är ren njutning att läsa.

Fjärilar är författad av den österrikiske fjärilsforskaren och prisbelönade författaren Andrea Grill. Hon är biolog och boken följer samma upplägg som *Kråkor* och har ett fint litterärt anslag. Även här finns kända konstverk med fjärilar vackert reproducerade och texten är lika njutbart läslig som i *Kråkor*. Vi får veta lite om Andrea Grills, till synes slumpvisa, val av forskningsobjekt och vi möter andra forskare, både amatörer och proffs, där en viss igenkänning infinner sig i deras nördighet. I kapitlet Beröringar är det särskilt intressant att reflektera över fjärilarnas asociala liv och deras sätt att leva i nuet där de kan dö när som helst. Så enkla men ändå komplicerade varelser! Vi får vidare lära oss lite om inventeringsmetodik, hur fjärilarnas nervsystem är uppbyggt och att inlärda kunskaper i larvstadiet kan finnas kvar efter metamorfosen till färdig fjäril. Intressant är också hur olika kontexten visavi Gud var för tolkningen av den brittiska (nära Gud) respektive kontinentala (längre ifrån Gud) naturforskningen för några hundra år sedan och hur det påverkat vår nutida tolkning av naturen. Ett kapitel handlar om amiraller och zebraglansspinnare och vi får också en inblick i fjärilsuppfödning. Jag blir verkligen

sugen på att ta en fälthandbok och ge mig ut på fjärlilsspaning, men det går ju inte så här mitt i vintern när jag skriver det här.

Vargar är skriven av Petra Ahne, författare och ledarrredaktör på Berliner Zeitung. Genom hela boken går människans komplexa förhållande till vargen genom tiderna, både i Gamla och Nya Världen. Att Friedrich von Tschudi beskrev den 1875 som ... *den uppvisar inte ett spår av lejonets ädelmod, isbjörnens friska tapperhet, brunbjörnens goda humör eller hundens trofasthet* säger rätt mycket om vilken låg image-nivå vargen håller på att kämpa sig tillbaka ifrån. I boken tas också vargens förhållande till nationalsocialismen och schäfern upp och vi får möta både professionella och amatörer som har dedikerat sina liv åt att föda upp vargar, inklusive mannen som tar köttet i munnen och låtsaskräker upp det till sina vargungar så att de skall bli matade som om han vore en varg. Vargens moderna liv som återinvandrad i Tyskland redogörs det också för och det blir

uppenbart att det moderna samhället med sina motorvägar, kulturlandskap och bebyggelse fungerar lika bra som vildmark för en varg som den av människor skapade romantiska bilden av en skriande ensling som blickar ut över vidderna i ett öde landskap. Så det känns positivt ändå för vargens framtid om bara de senaste århundradenas muggigt förankrade negativa attityder kan luckras upp.

Sammantaget är det här de bästa naturböckerna jag läst på länge och oavsett att de här tre böckerna behandlar olika djurgrupper (den fjärde handlar om sill, författare: Holger Teschke) och är skrivna av tre olika författare (varav bara två är biologer) och är översatta av två duktiga svenska översättare, håller de en lika jämn och hög kvalitet utan att något spretar i serien. Fler titlar är att vänta och jag ser mycket fram emot dem.

ERIK HIRSCHFELD

Fåglar inpå livet – i ord och bild

Kjell-Arne Larsson & Tiero Niemi
Kalamus förlag 2018
Storocket 402 sidor
Naturbokhandeln 265 kr

122 vanligare svenska häckfåglar presenteras med fyllig text och ett stort bildmaterial i denna rejäla bok i stort format (ca 21x30 cm) där texten är skriven av Kjell-Arne Larsson, som även givit ut den på eget förlag. Fåglarterna presenteras dels i en text som är lättsam, nästan kåserande, dels i massor av siffror, mått och statistik som listas upp i punktform, i faktarutor eller löpande i texten. Denna beskrivning kan låta positiv men jag upplever denna bok som rörig.

De olika fåglarterna behandlas i olika långa stycken, allt från järnsparven på två sidor till gökens beskrivning på hela tolv sidor. Det känns som om författaren ganska slumpmässigt och utan redigering samlat fakta på hög och sedan skrivit samman det i en lång följd utan tanke på längd och layout. En ny text om en art kan börja var som helst på en sida och texten kan avbrytas av olikfärgade rutor med t.ex. citat eller av punktformiga listor med olika utseende och format. Gökens text är så lång så att den inleds med en sammanfattning och sex sidor senare kommer en udda rubrik i fetstil som heter "Häng med nu!" mest för att varna läsaren för att nu blir texten komplicerad (!).

Tabeller, punktformiga listor och faktarutor i olika färger dyker upp på i stort sett varje sida, men det finns ingen struktur. Ett exempel är slumpmässiga små faktarutor, en röd ruta invid ejderns inledningstext säger t.ex. "Kapitlet tar bland annat upp hoten mot ejdern och andra dykänder i Östersjön". Det kan låta som en bra information till läsaren men det är bara ett fåtal arter som har en sådan informationsruta.

Än mer obegripligt blir det när man kommer till texten om grönfinken. Då skulle man kunna tro att här får jag fyllig information om en av våra vanligare trädgårdsfåglar, men icke! Texten om grönfinken inleds med en röd informationsruta med texten "Kapitlet handlar om parasiten GULKNOPP". Sedan följer mycket riktigt en text som inte handlar om grönfinken utan om parasiten som orsakar gulknopp och dess spridning i norra Europa. Det är naturligtvis kul med fakta kring denna sjukdom men informationen om fåglarten grönfink begränsas till en faktatabell på en halv sida efter berättelsen om gulknoppen.

Boken har rikligt med källhänvisningar, men det finns källor angivna både på några sidor i början av boken och i slutet! För nybörjaren finns säkert en hel del fantastiska fakta i den stora mängden text men för den redan invigde känns det mesta bekant sedan tidigare.

När jag såg den kände naturfotografen Tero Niemis namn på framsidan av denna stora bok, så steg mina förhoppningar om att man skulle översköjljas av unika och bra fågelfotografier. Trots bokens rika bildmaterial blev jag besviken. Kvaliteten och urvalet varierar för mycket. Gråtruten får plötsligt en tvåsidig stor bild, medan kattugglan visas på en liten svartvit (!) bild och tofsvipan illustreras endast av en bild på en dununge.

Fågelfakta kan vara kul, spännande och läsvärt i en elegant bok med välredigerad text. "Fåglar inpå livet" ger tyvärr inte detta till läsaren. Man undrar: Har det inte funnits en redaktör som kunnat styra upp text och bild så

att varje arts utrymme fick ungefär samma omfång och layout? Texten har sakgranskats av flera kända ornitologer vilket är bra, men det hade behövts en redaktör med sinne för stil och format. I dagens digitala värld med floder av information och högklassiga foton så krävs det mycket mer av en pappersbok än vad som erbjuds här.

PETER ELFMAN

NATURUPPLEVELSE!

Mer resor på www.avifauna.se

KAZAKSTAN

10 – 25 MAJ

Öken, stäpp, skog och höga berg. Svarta och vitvingade lärkor, stäpphökar, gamar och ökensängare.

VALENCIA OCH PYRENEERNA

11 – 19 MAJ

Fina våtmarker, exotiska stäpper och höga berg. Marmoränder, trappar, murkrypare och lammgam.

VITRYSSLAND

15 – 23 MAJ

Fuktiga ängsmarker, gammelskog och jordbruksbygd. Azurmes, hackspettar, visenter och skrikörnar.

FÅGELKURS SKÅNE NYBÖRJARE

15 – 17 MAR

Kurs för nybörjare, kikare finns att låna. För dig som vill lära dig mer om fåglar, fåglars liv och hur man känner igen dem.

FÅGELKURS ÖLAND FÅGELSÅNG

10 – 12 MAJ

Nybörjarkurs med fokus på nyanlända vårfåglar. Vi lyssnar på fåglarnas sång, spellåten och locklåten. Kikare finns.

AVIFAUNA
NATURRESOR

BirdLife Sverige

Fågelholkar

– 25 enkla projekt med naturens material

Amen & Maria Fischer

Översättning: Håkan Edvardsson

Tukan förlag 2018

Flexband 128 sidor

Adlibris 138 kr

Att sätta upp fågelholkar i trädgården är ett utmärkt sätt att studera fåglars liv och beteende på lite närmare håll. Känslan när blåmesarna visar sina ungar runt i trädgården värmer gott i hjärtat. Tillsammans med fågelmatare av olika slag och de viktiga fågelbaden skapar fågelholkarna förutsättningar för många timmar av glädje och gott om liv i din trädgård eller i din favoritskog.

När man först slår upp denna rikt illustrerade bok får man en överblick över vilka projekt man kommer få hjälp med att bygga. Här finns

naturligtvis exempel på fågelholkar i alla möjliga skepnader men också beskrivningar av hur man tillverkar luddautomater, talgbollshållare samt holkar för bin och fladdermöss. Sen blir det lite jobbigt. Man kan inte använda vilken sorts trä som helst. Det finns många förmaningar om val av material. Därefter kommer listan över de verktyg som behövs.

Nu känns det som om man bara vill ge upp och köra den där helt fyrkantiga varianten i alla fall. Gör inte det. Ge inte upp. När man kommer till själva projekten och beskrivningarna över "Fågelholk i alpstil", "Chaletholk", "Fågelholk av ändbit" m.fl. blir det roligt igen. Det finns väldigt många sätt att göra fågelholkar och här hittar du tips på användbara dekorationer och hur man kan hjälpa fåglarna med en lyckad häckning, som kommer väl till pass oavsett hur holken ser ut.

Det finns inga absoluta ramar när det gäller fågelholkar. Det enda man egentligen behöver tänka på är att hålet i holken är avgörande för vilken fågel som kan bo där. Är hålet för litet kommer kanske inte staren in. Är det för stort kanske blåmesarnas ägg och ungar blir offer för andra fåglar eller djur. Svalor och rödhakar vill ha helt andra typer av boplatser än den talgoxen föredrar.

Tycker du att det är tråkigt med kantiga holkar som alla ser likadana ut är detta boken för dig. Här kan du släppa loss och låta fantasin flöda. De holkar som beskrivs i denna bok är nästan som konstverk, och vill du ha ännu mer inspiration finns det fler bilder på författarnas hemsida www.givenbackbirdhouses.com. Det finns annars gott om bra tips på enkla holkar på t.ex. SkOF:s och Naturskyddsföreningens hemsidor. Oavsett form, färg och variation kommer fåglarna att tacka dig för att du sätter upp holkar i din närmiljö.

EVA HJÄRNE

Meningen med bin

Göran Bergengren
Carlsson Bokförlag 2018
Inbunden 157 sidor
Adlibris 201 kronor

Göran Bergengrens senaste bok *Meningen med bin* är ingen handbok om biskötsel, om nu någon trodde det.

Meningen i tillvaron med bin är bina själva och deras betydelse. Som livet: meningen med det är livet självt. Detta är ett citat av Carl Magnus von Seth men det känns som att Göran Bergengren själv säkert skulle kunna ha skrivit det.

Boken handlar bara delvis om bin. Men det är mycket annat som Göran Bergengren visar och lär oss om naturen. Det handlar om bl.a. fåglar, insekter, växter, hågkomster och människomöten från förr. Bergengren har en imponerande kunskap om binas beteende och deras skötsel och betydelse idag och förr i världen.

Författaren är mångsysslare; han är fågelskådare, ringmärkare, småbonde, biskötare med åtta kupor och kanske framför allt författare. I en lista längst bak i boken räknar jag till imponerande 33 verk under de senaste 37 åren. De handlar alla om djur och natur, fåglar, fjärilar och andra insekter. Han har också ett förflutet som mellanstadie lärare och det märks på hans

kunskap och intressanta sätt att skildra sina ämnen.

Meningen med bin ger knappast inbitna fågelskådare några upplevelser att minnas men är man intresserad av natur och vill lära sig mer om binas egenskaper och om ett Sverige som redan försvunnit är det en angenäm läsning.

HANS RYTTMAN

Exkursioner på måndagkvällar

I vår genomför SkOF de traditionella kvällsexkursionerna ledda av Peter Elfman.

De går av stapeln 6, 13, 20 och 27 maj.
Väder och vind avgör målet för exkursionerna.

Exkursionerna är gratis,
men kostnaden för bilkörning delas.
All information om samlingsplats och klockslag
kommer att presenteras i god tid
på SkOF:s hemsida www.skof.se.

Peter Elfman: 0725 54 06 14

Fåglar som återvinnare

Begagnade fågelbo – kan sådana vara till någon nytta? Jodå, det ska vi strax se. Fåglar är nämligen mycket bättre än många människor på att ta tillvara jordens resurser. Något matavfall är det t.ex. knappast fråga om i deras värld – allt som går att äta tas tillvara. Men i detta kapitel ska vi prata om återanvändning av fågelbon.

En del fåglar använder samma bo i många år – hit hör t.ex. örnar och flera andra rovfåglar. De bygger dock på och snyggar till boet inför varje säsong. Bona kan därför bli mycket stora och tunga. Ett örnbö kan väga över ett ton till slut!

Andra fåglar bygger inte egna bon utan de återanvänder andras. Ugglor hör till

denna grupp och några av dem tar gärna över ett gammalt kråkbo. Andra lägger sina ägg direkt på botten av ett hål i ett gammalt träd. Praktiskt och energibesparande både för ugglorna och miljön! Falkar bygger inte heller egna bon och även här är gamla kråkfågelbon populära, bland annat gamla skatbon. Skatbon är lite speciella – samma bo kan användas av skatorna i flera år men byggs då på lite grann varje år. Om skatorna bygger ett nytt bo och det gamla fortfarande är helt kan kajor ta över det. När skatboet sedan rasat samman kan ringduvor, ugglor och falkar använda det. Ett skatbo kan alltså fungera länge och åt flera olika fåglar.

De flesta vadarfåglarna, snäppor och spovar t.ex., har sina bon på marken men en av dem har kommit på idén att bo i träd. Det handlar om skogssnäppan och denna tar då oftast över ett trastbo från förra året. Återanvändning ännu en gång!

Hackspettar vill gärna hacka ut ett nytt bohål varje år och därför är de gamla hålen lediga för många andra fåglar – bland annat för små ugglor och mesar. Idag är det på många håll brist på sådana bohål och då kan vi människor hjälpa fåglarna genom att sätta upp holkar.

Det händer också att samma fågelbo används av två olika fågelarter samma sommar. Då tänker vi t.ex. på korpbon som kan tas över av lärkfalkar och starholkar som ibland återanvänds av tornseglare. Både korpens och starens ungar har nämligen nyss lämnat boet när det

Skogssnäppan väljer ett gammalt trastbo.
Akwarell: Frida Nettelbladt.

Tornseglare i starholk. Foto: Hans Larsson.

Ringmärkare i örnbö. Foto: Kenneth Bengtsson.

Korpbö i kraftledningsstolpe. Foto: Anders Åkesson.

Lärkfalk i korpbö. Foto: Thomas Alerstam.

är dags för lärkfalken och tornseglaren att lägga sina ägg.

Vi kan stanna vid korparna ett slag. De har nämligen kommit på att det är tryggt att bygga sina bon i kraftledningsstolpar. Där hotar inte många faror. Sådana bon är därför mycket populära för lärkfalkarna

att ta över när de kommit tillbaka från Afrika. Då är korparna alltså färdiga med sina ungar för året. Sen kommer ofta korpen tillbaka till samma bo tidigt nästa vår. Fiffigt!

KENNETH BENGTSSON
ARLÖV

Är dubbelbeckasinen vår vanligaste beckasin?

Är dubbelbeckasinen vår vanligaste beckasin? Ja, i varje fall om man tittar i *Artportalen* och på antalet rapporterade spelande fåglar i Kullabygdens Ornitologiska Förenings rapportområde.

När enkelbeckasinerna för några år sedan försvann från min barndoms skådarmarker på fålader mellan Nyhamnsläge och Mölle, var det med stor sorg som jag konstaterade att något saknades. Surranet från himlen och tick-tacket från kärret hördes inte längre.

Utmed Kullabygdens stränder och våtmarker har antalet fynd av spelande enkelbeckasiner successivt minskat under lång tid. Men även antalet rapporter från Rönneås dalgång har minskat. Från dessa områden har vi någorlunda koll på bestånden i varje fall från 1970-talet till 1990-talet, då flera inventeringar genomfördes, se <http://kof.nu/arkivet/invent.html>.

Fålader mellan Nyhamnsläge och Mölle 1980–81: 9–11 par. Arten försvann härifrån 2016.

Ornakärr 1975: 12 par, 1990: 0 par. Inga observationer som tyder på häckning de senaste tio åren.

Görslövsåns mynningsområde, Jonstorp-Farhult 1980: 3–5 par, 1990: 3 par. Senaste fyndet är 1 spelande ex 26 maj 2016. För övrigt väldigt få häckningsindicier.

Rönneås dalgång 1999: 13 par. Inga observationer under de senaste tio åren som tyder på häckning.

Spelande enkelbeckasiner rapporteras idag i stort sett bara ifrån Bjärekusten mellan Vasalt och Gröthögarna. Lya och Klarningen är andra säkra platser, men enstaka fynd finns också från bl.a. Söderåsen. Enligt *Artportalen*, finns det max 10 par enkelbeckasiner kvar i KOF:s verksamhetsområde idag.

Enkelbeckasin. Foto: P-G Bentz/Sturnus.se.

Hur såg det då ut i slutet av maj våren 2018? Under maj månad rapporterades sju spelande dubbelbeckasiner (alla ännu ej granskade) inom KOF:s område medan bara fem spelande enkelbeckasiner noterades. Vi får hoppas att antalet rapporterade spelande enkelbeckasiner i *Artportalen* är kraftigt underrepresenterade från vårt område. Annars är det riktigt illa för den enkla.

K. G. NILSSON
HÖGANÄS

Rödspoven i Skåne 2018

Rödspovbeståndet i Vattenriket och Skåne hänger på en skör tråd,
med få lyckade häckningar och få fynd
utanför nedre Helgeåns strandängsmarker.
En liten ljusning kan dock skönjas.

Vattenriket

Under de senaste åren har det i Länsstyrelsens regi getts möjligheter att göra fördjupade studier på rödspovarna i Vattenriket och därmed har mer kunskap om populationen erhållits. Bottennivån nåddes under 2016 då det endast fanns tre par och ett tiotal operade hanar i området. Därefter har antalet ökat något och i år, 2018, fanns sju par, fyra revirhållande hanar och ytterligare sex spelande hanar utan tydligt revir på strandängarna längs nedre Helgeån.

Fem par inledde häckning på Håslövs ängar, ett på Ister näset och ett vid Pulken.

Rödspovhane med unge.
Foto: Hans Cronert/Skånska Bilder.

De ensamma paren vid Ister näset och Pulken misslyckades med häckningen, medan häckningarna på Håslöv resulterade i tre flygga ungar.

Antalet ungar är tillräckligt för att hålla populationsnivån, men ytterligare flygga ungar behövs för att få en bra tillväxt.

Årets häckningssäsong inleddes bra. Sannolikt bidrog förhållandevis få predatorer och ett gynnsamt vårhögvatten i kombination med dämningen av Håslövs centrala delar till detta. Den extrema torkan som slog till i maj och höll i sig resten av säsongen bidrog troligtvis till minskad födotillgång och ett lägre antal flygga ungar av rödspov och andra vadarfåglar.

Årets inventeringsuppdrag innehades av Ottvall Consulting AB. Fältdarbete och utvärdering gjordes av Roine Strandberg och Mirja Ström- Eriksson.

Övriga Skåne

Fynd under längre tid eller upprepade tillfällen har bara skett vid Borgeby våtmark där en hane uppehöll sig från 17 april till 5 maj och Vombs ängar där rapporter om ett par och en ensam hane föreligger från 24 maj till 12 juni, dock utan häckningsindikationer.

Uppblötningen av Vombs ängar verkar attrahera rödspovarna och det är bara att hoppas att den fortsatta restaureringen leder till etablering och ett välbehövligt tillskott till det skånska rödspovbeståndet.

HANS CRONERT
KRISTIANSTAD

Röda glador på nattplats i december 2018

För tredje säsongen i rad inventerade SkOFs medlemmar övervintrande röda glador på nattkvist i Skåne i december 2018. Den första inventeringen gjordes i januari 2017 och resulterade i 703 individer på 32 nattplatser. På grund av kort varsel blev täckningen långt ifrån total och resultatet gav inte rättvisa åt verkligheten.

Nästa räkning gjordes i december 2017, och då var vi bättre förberedda. Denna räkning slutade på 1 534 röda glador på 53 nattplatser. Tre kommuner stack ut extra och det var Eslöv med 376 glador, Kristianstad med 306 och Klippan med 197. Trots att Eslövs kommun ståtade med rekordantal var den nog också en av de sämst täckta kommunerna. Flertalet av de räknade individerna fanns nämligen i Flyinge-Harlösa-området, d.v.s. mycket nära kommungränsen till Lund. Därav också det tämligen mediokra resultatet för Lunds kommun (44 individer). Övriga delar av Eslövs kommun blev tyvärr dåligt besökta.

Inventeringen i december 2018 gav 1 153 individer på 48 lokaler, d.v.s. 381 färre än i december 2017. Trots att det besöktes fem lokaler färre denna gång bedömer vi att in-

venteringarna är jämförbara och att resultatet, d.v.s. en minskning av det övervintrande beståndet, stämmer väl med verkligheten. Betydligt färre glador sågs nämligen i flera välinventerade områden som t.ex. Kristianstads- och (södra) Eslövs kommuner.

En minskning kunde även konstateras i vårt grannland Danmark. Här genomfördes inventeringen i januari och den slutade i år på 234 glador. Detta ska jämföras med hela 371 under inventeringen i januari 2017.

I övriga Sverige räknades 86 individer i december 2018: 15 i Blekinge, 3 på Gotland, 48 i Halland, 2 i Småland, 2 i Västergötland, 15 på Öland och 1 i Östergötland (Artportalen).

Detta resultat var faktiskt bättre än fjorårets 53 glador. Här stod dock Halland för hela ökningen och vi ska också minnas att insatserna norr om skånegränsen inte organiseras. Slumpen spelar sannolikt stor roll här.

Varför såg vi då en minskning i såväl Skåne som Danmark denna vinter? Väderläget under december var sannolikt jämförbart under de båda decembermånaderna och bör inte ha påverkat. Kan fler röda glador ha lämnat Skåne under höstflyttningen då? Ja, det kan inte uteslutas. Men i så fall har de ta-

Vinterglador i Ystad.
Foto: Jens B. Bruun.

Tabell 1. Antalet övernattande röda glador i Skånes kommuner 2017 och 2018.

Kommun	2017		2018	
	Antal glador	Antal platser	Antal glador	Antal platser
Bjuv	2	1	15	2
Eslöv	376	6	196	7
Helsingborg	44	3	34	2
Hässleholm	4	1	54	3
Höganäs	2	1	2	1
Höör	96	2	79	2
Klippan	197	6	174	4
Kristianstad	306	14	157	15
Lund	44	1	19	2
Simrishamn	0	0	40	1
Sjöbo	94	4	117	3
Skurup	29	1	61	1
Svedala	86	3	45	1
Tomelilla	45	4	46	1
Ystad	64	3	78	2
Åstorp	10	1	0	0
Ängelholm	135	2	36	1
Totalt	1534	53	1153	48

git en annan väg än förbi sträckräknarna på Nabben i Falsterbo. Här räknades 4 147 utsträckande individer under hösten 2018 och det var 427 färre än fjorårets rekordantal.

Årets minst 1 153 röda glador är ändå minst 1 153 stycken och inte så illa! Vi ska nog inte börja ana oråd förrän vi har fler säsongers siffror på plats. Vi behöver heller inte gå så många år tillbaka i tiden förrän detta antal skulle ha ansetts vara utopiskt. Av en händelse råkade jag hitta en notis i *Dansk Ornitologisk Forenings Tidskrift* från 1960 som handlade om en observation i december 1958 – alltså för precis 60 år sedan. För att få perspektiv på utvecklingen citeras notisen i kortad och översatt form.

"Den 22 december iakttog jag en röd glada vid Farstrup på Fyn. I ca 15 minuter hade jag fågeln under observation... Ca 7 januari iakttog en erfaren jägare en röd glada vid Rue mosse, 3,5 km sydost om Farstrup. Det var sannolikt samma fågel jag såg tidigare.

Röd glada är såväl här i landet som i övriga Skandinavien en flyttfågel, som om hösten som regel inte ses efter början av oktober. Såvitt jag vet är detta den första övervintrande röda gladan i Danmark.

Det är för övrigt mycket intressant, att det även från Sverige föreligger en iakttagelse från vintern 1958–59. Fil. lic. Gunnar Otterlind meddelar mig således (in litt.), att herr Rolf Hansson såg ett ex. av röd glada nära Harlösa i Skåne 14 januari 1959. Och Vår Fågelvärlds redaktör tillägger: "Det är det enda fynd jag kan erinra mig från vintertid".

Förklaringen till de här två omtalade vinterfynden skall sannolikt sökas i det ovanligt milda väder vi hade under vintern 1958–59 ...". *Jörgen Stubgaard*.

Mycket har alltså hänt på 60 år. De röda gladorna var antalsmässigt nere och vände i gårdsgårdsserien under 1970-talet och har därefter återhämtat sig på ett näst intill mirakulöst sätt. Gladorna har också under denna tidsperiod till stor del anpassat sig till att övervintra i Skåne och i Danmark. Möjligen var det vinterutfodringen med slaktavfall vid Tomelilla under flera säsonger på 1980-talet som initierade denna strategi, eller åtminstone hjälpte till med detta.

KENNETH BENGSSON
ARLÖV

Det första storkprojektet

Ett försök att inplantera svart stork i Kristianstads Vattenrike

Naturskyddsföreningen i Kristianstad och Bromölla bildades under namnet Kristianstads Naturskyddsförening 1921. Föreningen arbetade redan från början med viltvård och fågelskydd. Man arrenderade jakten längs Helge å vid Härlövs ängar mitt emot Tivoliparken för att hindra jakt på änder, och man utnämnde också en tillsynsman som bevakade området och hade en tjäns-tebössa för att kunna skjuta kråkor.

I somras ägnade undertecknad några timmar åt att gå genom föreningens verifikationer från åren under andra världskriget och hittade en del intressanta fakta: 1939 startade föreningen ett ambitiöst projekt för att återfå den svarta storken (odinsvalan) till Sverige. Man samlade ihop pengar (707 kr under 1939) och fick också 200 kronor från Skånes Naturskyddsförening.

Algot Rydén i Hammarslund byggde ett hägn i den fuktiga strandskogen vid Ekenabben nära Hammarsjön. Arbetslönen var 1 kr/timme. De svarta storkarna köptes in från Hagenbecks Zoo i Hamburg. De kostade 800 kr och anlände med järnväg 7 december 1939. Stadsbuds-föreningen transporterade storkarna från järnvägen till Ekenabben för en kostnad av 3 kr. Hur många storkar som inköptes står ej på kvittona, men det måste ha varit minst tio stycken.

Nils Ek och Anna Ek fick i uppdrag att sköta storkarna mot en ersättning av 20 kr i månaden. Fodret var fisk från W. Holmbergs Fisk & Vilthandel till ett pris av 35 öre kilot och storkarna åt ca 7,5 kg per dag. I februari 1940 skickade man in två döda storkar till Statens Veterinär-bak-

Svart stork, Lesvos, Grekland. Foto: Christer Neideman.

Svart stork, Lesbos, Grekland. Foto: Christer Neideman.

teriologiska Anstalt i Stockholm för undersökning. Diagnosen löd: "Riklig invasion av taggbeväpnade sugmaskar i tunntarmen".

Antalet storkar minskade sedan successivt och i maj 1943 gick det åt 2,5 kg fisk per dag vilket tyder på att det då fanns högst fyra storkar kvar. Under juni åt de bara 1,8 kg per dag, alltså ungefär tre storkar kvar. Sista verifikationen som handlar om de svarta storkarna visar att en svart stork såldes till Landskrona stad 25 oktober 1943 till ett pris av 33 kr och 3 öre inklusive transportbur och frakt.

De svarta storkarna från Hagenbecks dog alltså efterhand och lyckades aldrig föröka sig. Enligt föreningens förre sekreterare och kassör Sture Jönsson visade obduktionerna att alla storkarna var hannar. Eftersom det är mycket svårt att könsbestämma storkar på utseendet är det fortfarande en gåta om det var slumpen eller en extremt genusmedveten funktionär på Hagenbecks Zoo som stjälppte inplanteringsförsöket.

CHRISTER NEIDEMAN
KRISTIANSTAD

Redaktionell kommentar:

1. Projektet nämns i Skånes Naturskyddsförenings årsskrift 1941. I årsberättelsen för 1939-1940 skriver Otto Gertz: "Skånes Naturskyddsförening har med ett anslag av 200 kronor lämnat understöd åt Kristianstads Naturskyddsförening för försök att inplantera en för Sveriges fauna numera nästan försvunnen fågelart, svarta storken, varjämte en medlem av Skånes Naturskyddsförening för samma ändamål tillskjutet ett betydande belopp" (Gertz 1941).
2. Ett hägnat par i Slottsparken i Malmö gjorde häckningsförsök 1943-1947 men lyckades först det sistnämnda året. Då blev det en unge (Malmö stad, opubl. journal 1947). Två enligt uppgift obefrukade ägg från detta par fanns i en skånsk äggsamling enligt ett kartotekskort daterat 20 juni 1950 (opubl.).

Gåsapriset 2018

Sommaren 2018 var som nog alla minns mycket varm och torr. Många njöt av detta medan andra, inte minst lantbrukare, våndades. En följd av den långa torkan blev att många sjöar och småvatten sinade eller rent av torkade ut. Ivösjön var ett exempel på en sjö med väsentligt sänkt vattenstånd denna sommar. Björkesåkrasjön, intill Sturups flygplats i Svedala kommun var en annan.

Björkesåkrasjön är en mycket grund sjö och därför får några decimeters sänkning av vattenståndet stor visuell effekt. Personligen blev jag varse sjöns kritiska situation 10 september. Då kom ett larm om en havsörn i nöd till Fågelskydd Spillepeng. Örnen satt fast i gyttja i sjön sades det.

Jag har sett Björkesåkrasjön i dess normaltillstånd tidigare och blev därför näst intill chockad när jag kom dit denna dag i september 2018. Halva sjön är ju borta –

var min omedelbara reaktion. Fullt så illa var det kanske inte, men från östra sidan, där vi befann oss, såg det riktigt illa ut. Stora arealer gyttjebottnar låg i dagen och scenariot föreföll domedagsmässigt. I ett sådant område, med frilagd gyttjebotten och ett par hundra meter ut, låg så havsörnen och kämpade. Intill låg en död trana – ett kadaver som förmodligen lockat örnen i fällan.

Mannen som larmat oss – Johan Andersson från Dalby – var starkt berörd. Det var vi också men insåg ganska snart att det inte fanns några realistiska chanser att komma ut till havsörnen. Gyttjebotten var, som det brukar heta – bottenlös. En kastad sten svaldes direkt och sjönk mot jordens inre (kändes det som). Och att paddla dit ut verkade heller inte möjligt – det fanns ju inget att paddla i. Vi gav upp och körde hem.

Björkesåkrasjön 17 oktober 2018. Foto: Kenneth Bengtsson.

Samma vy över Björkesåkrasjön 17 januari 2019. Foto: Johan Andersson.

Havsörnen i gytthan. Foto: Johan Andersson.

Det gick att med kraft staka sig fram i gyttjan (foto från video). Foto: Johan Andersson.

Johan kunde dock inte släppa det hela. Dagen efter lånade han en kanot och med "vilja och kraft" tog han sig under en tvåtimmarspaddling, eller rättare sagt stakning, i gyttjan fram till örnen och undsatte den. Sen återstod ännu en tvåtimmarspaddling hem igen. Det var en heroisk insats som fick undertecknad att inse att det omöjliga ibland kan vara möjligt. Havsörnen, en årsunge född i centrala Skåne, var dock för svag och avled hos oss under följande natt.

Två veckor senare ringde Johan igen. Denna gång hade han agerat på egen hand och berättade först när uppdraget var klart. – Jag har räddat två tranor ur gyttjan i sjön, sade han. – De finns nu i mitt garage. Denna räddningsaktion hade tagit upp emot sex timmar i anspråk och sugit nästan all must ur kroppen på Johan. Men han hade räddat tranorna. Båda fåglarna transporterades till Spillepeng, tvättades av och kunde släppas fria efter några dagar.

Johans insatser gjorde starkt intryck på SkOFs styrelse och vi tog ett unisont beslut om att tilldela honom föreningens Gåsapris – det pris som ges till personer som visar civilkurage, djävlar anamma och liknande positiva sidor.

Johan tog emot sitt Gåsapris i Lund 3 december i samband med ett ordinarie måndagsföredrag. Det aktuella föredraget hölls av Peter Elfman – samme man som också stod bakom det konstnärliga diplommet. SkOFs motivering löd:

*För att ha visat att det omöjliga
ibland är möjligt
genom att med okuvlig vilja och stort mod
ha undsatt en havsörn och två tranor
som fastnat i gyttja i Björkesåkrasjön.*

KENNETH BENGSSON, SKOF
& FÅGELSKYDD SPILLEPENG

Lång fågelväg till Mittens Rike

Rariteter – dessa kryddor i tillvaron! Alltid samma oro som infinns sig: Är den kvar vid ankomst till obsplatsen?

Apropå rariteter, på Natursidan (www.natursidan.se) kunde man i januari 2019 läsa om en rödhake. Jo, ett exemplar av den art vi är så bekanta med. Den har nämligen dykt upp i Peking Det är tredje gången arten rapporteras därifrån, dess utbredningsområde sträcker sig ju långt ifrån ända dit. Men så gott som samtliga rariteter är ju vanliga någon annanstans. Kineserna vallfärdar kanske inte efter en rubinnäktergal!

Den här individen är nu välfotograferad och mediarapporterad. Man kan notera ett rejält uppbåd av skådare och kanske bara allmänt nyfikna, de flesta med imponerande optik. Gissningsvis består publiken av både kineser och i Kina bosatta västerlänningar. Något hoppfullt torde finnas i uppbådet. Ju fler kineser som intresserar

sig för fåglar och andra vilda varelser, desto fler får förhoppningsvis uppfattningen att dessa bör bevaras och skyddas. Detta är mycket viktigt i ett land där naturen miss-handlats, fåglar fortfarande fångas illegalt i nät och det handlas med elefanter betar, björnars gallblåsor och tigerben.

Men vad kallas då den lille rödhaken där den dykt upp i megastaden? Jo, brexitflykting! Som folk tar i. Så förknippad med Storbritannien är *robin redbreast* att den inte slipper undan att blandas ihop med landets aktuella och röriga utträde ur EU. Men kanske har den tramsiga infallsvinkeln en liten smula underhållnings- och pr-värde! Ännu fler människor kanske känner sympati för den där på andra sidan jordklotet. Må den leva en tid i sin nya hemstad och bli uppskattad!

ARNE OHLSSON
LUND

Hundratals fågelintresserade samlades för att beskåda den sällsynta gästen. Foto: Birding Beijing.

Apropå rariteter

Ursprunget för en raritet är ibland ett kontroversiellt ämne. Har fågeln kommit till fyndplatsen på ett spontant sätt och av egen kraft, eller har den haft hjälp med transporten, alternativt rymt från fångenskap? Eller kan hybridisering misstänkas?

Lyckligtvis handlar de flesta fynden om odiskutabelt spontana fåglar – styltlöpare, skatgökar, rubinnäktergalar och många andra. Bland t.ex. änder, gäss och duvor finns däremot flera exempel där diskussion kan uppstå, bl.a. om roständer i Sverige. Några är säkert spontana men lika säkert är det att en del stammar från fågelparker. Vilken är vilken?

Hybridfrågan dyker också upp då och då, senast kanske gällande den rödtrast som upptäcktes i Småland hösten 2018.

Var den diskussionen landade är mig obekant. Fynd av azurmesar har också i flera fall avskrivits p.g.a. hybridmisstankar.

Motpolen till självklart spontana rariteter är de där spontanitet i princip kan uteslutas. Hönsfåglar som rödhöns och berghöns, eller alpkajan i Halland för några år sedan, är bra exempel på sådana. Papegojor kanske ännu bättre. Fast i sådana fall ska vi kanske inte använda begreppet raritet utan istället tala om en udda fågel på fel plats.

En sådan uppehåller sig i Malmötrakten sedan hösten 2018. Det handlar om en rödnäbbad blåskata *Urocissa erythroryncha* – en fågel från sydöstra Kina som enligt uppgift inte rör sig onödigt långa sträckor.

Foto: Brita Berbig

Rödnäbbade blåskatans utbredning enligt BirdLife International. Källa: Kartdata © 2019 Google, INEGI.

Blåskatan sågs första gången i Sunnanå i Burlövs kommun och det bör ha varit i slutet av augusti. Strax därefter sågs en likadan fågel, och högst troligt samma individ, i stadsdelen Lindeborg i Malmö. Därifrån har det sedan dess kommit flera frågor till bl.a. SkOF om denna fågel. I januari 2019 tog vi på Fågelskydd Spillepeng oss till platsen för att fotodokumentera den.

Den aktuella blåskatan tillhör efter vad vi förstår nominatrasen *U. e. erythroryncha* – den gråaktiga framryggen tyder på detta. Denna ras lär höra hemma i centrala, södra och sydöstra Kina inkluderande Hainan.

Hur och varför hamnar då en rödnäbbad blåskata i Burlöv och sedan i Malmö? Ja, säg det. Arten lär inte vara allmän som burfågel och individen hade inga problem med att föra sig i det fria. Den flög utmärkt och var inte onödigt sällskaplig med vilka människor som helst. De som brukade mata den fick dock hyfsat nära kontakt (den ville helst ha kött enligt en kvinna i det aktuella

grannskapet). Närboende berättade också att den satt sig i respekt hos grannskapets skator. Blåskatan bar inte någon ring vilket utesluter att den kommit från seriös uppfödare eller djurpark. Preliminär info från ZIMS (internationell djurparksdatabas) ger också besked om att arten inte hålls i några seriösa parker i Europa.

Enligt Wikipedia ses rödnäbbad blåskata i städsegrön skog och ungskog i kuperade eller bergiga trakter. Den påträffas från havsnivå till 2 200 meters höjd och anses generellt vara en rätt skygg fågel. Hur och varför kom den till Malmö?

KENNETH BENGSSON
FÅGELSKYDD SPILLEPENG

Redaktionell kommentar:

För att undvika missförstånd ska det nämnas att den blåskata som finns i Spanien och Portugal samt i Kina, *Cyanopica cyanus*, är en helt annan art. Denna har aldrig setts i Sverige, vare sig som spontan eller förrymd.

Fågelsångens analoga historia

Sveriges Radio har haft ett ganska rejält finger med i spelet när det gäller fågelsång. Under tre olika tidsperioder har nämligen SR och föregångaren Radiotjänst gett ut skivor med inspelade fågellåten, huvudsakligen sång. Mannen som stod bakom inspelningarna hette Sture Palmér (1907–1988) och han var sin tids guru vad gällde inspelningar av fågelljud.

Det hela började under 1940-talet(?) då dåvarande Radiotjänst gav ut en serie 78-varvsskivor (stenkakor) med, gissar jag, vanligtvis en art på varje sida. De två skivor jag kommit över innehåller näktergal (på båda sidorna) samt orre och tjäder. Hur många skivor som gavs ut har jag inte lyckats ta reda på men katalognumren sträcker sig till åtminstone 67.

Skivorna verkar ha kostat fyra kronor 1950 varav en krona var skatt. En herr Kyling väckte detta år en motion om att sko-

lorna måtte slippa betala skatt på diverse grammofoonskivor, bland annat fågelskivor, och i denna motion nämns priset. Det nämns också att Radiotjänst sålde 1900 fågelskivor under år 1949. Motionen avsågs.

Den mest kända utgåvan är nog den i EP-format som SR gav ut fr.o.m. 1956. Många av oss som gick i skolan på 1950-60-talen minns nog – skivorna köptes nämligen in av många skolor. Totalt gavs det ut 35 EP-skivor och det hela följdes upp av *Radions fågelbok* utgiven 1958 och skriven av Nils Dahlbeck, Nils Linnman och Sture Palmér.

Den sista serien var i LP-format och gavs ut av SR under ledning av Sture Palmér i samarbete med Jeffery Boswall. Serien hade titeln *Bird Songs* och undertitel *The Peterson Field Guide To The Bird Songs Of Britain And Europe, Record 1 (-14)*. Utgivningen av totalt 15 plattor skedde under åren 1968–1973 och inleddes med en in-

troduktionsskiva med spridda arter – allt från lommar till tättingar (efter den tidens taxonomi). Från och med 1969 gavs så de 14 nummerade skivorna ut och den täckte in de flesta arterna i Europa. En 16:e skiva (nr 15) kom ut 1980 och på omslaget ses nilgäss. Kanske innehöll denna skiva introducerade arter?

Efter skivorna inleddes eran med kassetband. Det var en liten revolution eftersom de var möjliga att ha med sig i fält tillsammans med en portabel bandspelare. Det finns förmodligen en hel del utgåvor av kassetband med allt från locklåten till sång. En serie stod SOF för och i denna presenterades fåglarna efter de miljöer de fanns i, t.ex. fågelsjön, fjäll- och kustfåglar, skogens fåglar och fåglar i vår närhet.

Sen kom CD-skivor, MP3-spelare med USB-minne och slutligen (?) de smarta telefonerna med appar och knappar. Här finns enligt uppgift hur mycket som helst

att hitta. Men härom får någon annan berätta. Min tekniska utveckling avtog starkt i samband med CD-skivornas födelse.

I sammanhanget kan också nämnas Radions pausfåglar. Under åren 1963 och fram till en talgoxe i januari 1993 sände SR fågelsång eller andra läten i samband med pauser i sändningarna. Varje art hördes i en vecka. I januari 1994 startade ett nytt program i P2. Under titeln P2-fågeln presenterades en ny fågel varje månad. Serien inleddes med en nötväcka och avslutades i december 2005 med en skäggmes. Under denna period var det Sten Wahlström som stod för inspelningarna. Men än idag kan man lyssna på P2-fåglar, nu i en sajt som startade 2009. Här finns inte bara fågel-lätena utan även Sten Wahlströms berättelser om de olika arterna.

KENNETH BENGTSSON
ARLÖV

Abnorm ringduva

Fågelskydd Spillepeng hämtar många skadade duvor varje år. Under 2018 blev det t.ex. 109 ringduvor och flertalet av dem var illa skadade. En av dem hade en så pass unik skada att vi tycker historien är värd att förmedla vidare. Läsarna bör dock förvarnas om obehagliga foton.

Den aktuella ringduvan hade uppehållit sig i en atriumträdgård några dagar och bland annat haft en dust med en katt. Direkt efter att vi fångat in den märkte vi att bröstet var märkligt deformerat. Det putade ut väldigt på högersidan (Foto 1). Duvan ansågs vara bortom all räddning och avlivades därför. Efter avlivningen var någon form av obduktion givetvis nödvändig. Vad var det som gjorde att högerbröstet buktade ut på detta vis? Duvan skars upp längs bröstbenet så att bröstmuskeln kunde friläggas. Vi häpnade när vi istället för en muskel såg en kastanjeformad stor gul knöl av fettliknande substans (Foto 2). Den var jättestor, cirka 90x45 mm, alltså större än ett hönsägg.

Knölen låg i princip lös och kunde enkelt plockas ut i sin helhet. Därefter delade vi knölen på mitten och i centrum av ena halvan låg ett 3 mm blyhagel. Knölens innamäte hade likheter med en delad lök, eller rentav som årsringar på ett träd (Foto 3). Vi hade aldrig sett något liknande.

Duvan vägde 524 gram, varav 107 gram bestod av knölen. Det är ungefär detsamma som om en människa på 80 kilo skulle bära en extravikt på 20 kilo!

Att duvan varit påskjuten med hagelskott var givet och vi tror oss veta att främmande kroppar kan kapslas in i muskler. Men vad bestod knölen av och hur kunde de ha blivit så stor? Vi ville ha svar och skickade upp allt till Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA) i Uppsala.

Svaret från SVA får tala för sig själv:

Tillsammans med ringduvan inkom en knöl, som hade suttit på fågelns högra bröst. Knölen var delad på mitten, i centrum fanns ett litet hagel. Knölen var gul i färgen, fast strukturerad med pressade skivor som låg om vartannat som ringar på ett träd. Knölen var ca 9 x 4,5 cm i storlek.

På den högra sidan av bröstet sågs ett sår med ojämn kant, 1 x 2 cm stort med blodkoagel.

Hjärta och lever hade växt ihop. Övriga organ utan anmärkning. I krävan hittades ett stort ekollon. Hullet var under medelgott.

Röntgenbild visade på 2 till hagel.

Knölen var homogen i sitt utseende, med mycket fibros och nekros (vävnadsdöd). Ställvis mycket neutrofiler (vita blodkroppar) framför allt i centrum av knölen. En del bindväv. Man såg även enstaka bakterier.

Diagnos:

Abscess (böld)

Kommentar:

Provsvaret för fågelinfluensa var negativ. Abscessen bestod av fibrin, död vävnad med mycket neutrofiler.

Histologiskt sågs både kroniska och akuta förändringar, d.v.s. det var fortfarande en pågående process.

Åldern på abscessen är svår att avgöra, men en gissning är flera veckor till ett par månader. Fåglar brukar bilda denna typ av torra och hårda abscesser. Har aldrig sett någon i den här storleken.

En teori är att den blivit skjuten med hagel och samtidigt infekterats med bakterier. Detta har satt igång immunförsvaret som försökt att avlägsna hagel och bakterier, men har inte lyckats och processen går och går och bildar en stor abscess. Bröstmusklerna runt abscessen var tunna och den har sannolikt skapat ett tryck mot musklerna.

Foto 1

Foto 2

Foto 3

Fågeln är skjuten med hagel för en tid tillbaka. Totalt hittades tre hagel.

På huden över höger bröst fanns ett gammalt sår som ej läkt ihop, oklart om det kom från hagel eller om det är yttre skada från till exempel en katt som bitit/rivit. Ett bifynd

var att en del av hjärtat hade växt ihop med levern, det såg inte ut att vara akut. Miss-tänks vara medfödd och inte orsakat duvan några problem.

KENNETH BENGSSON
FÅGELSKYDD SPILLEPENG

Måshus

När vilda varelser flyttar in i våra tätorter blir det ofta, alltför ofta, friktioner. Klagomålen dröjer inte länge och kan i dagens digitaliserade samhälle spridas blixtnabbt, och ibland uppförstoras och förvanskas de intill orimliga proportioner. Ett årligt återkommande fenomen är fiskmåsar i Malmö. De vill häcka på hustaken. Och visst låter de som fiskmåsar gör oavsett de boendes sömnbehov, det kan inte förnekas. Och de lämnar spillning som de måste. Motåtgärder vidtas av kommunen, fastighetsägare och anlitade företag och det genererar reportage i media om "måsplågan".

Från de nordostengelska städerna Newcastle och Gateshead vid floden Tyne rapporteras hur en för oss aningen mer "exklusiv" art, den tretåiga måsen (med det vackrare engelska namnet *kittiwake*) befinner sig i en liknande situation. På 1960-talet började de söka föda allt längre inåt land längs Tyne. Där fann de efterhand byggnader av olika slag och broar och gatubelysning på lagom höga stolpar som såg ut att kunna bli finfina häckningsplatser. Naturliga klippfyllor eller liknande strukturer som de där tvåbenta primaterna byggt, vad gör det för skillnad?

Konflikterna har inte låtit vänta på sig när de enligt beräkningar 2 500 tretåiga måsar varit duktiga på att hitta boplatser och även utnyttja mer eller mindre nyttiga födokällor. Det finns inga enkla lösningar, det vet alla som haft med problematiken att göra. Även om många (?) skulle vilja bli helt av med måsar oavsett vilken stad det handlar om, kan detta inte få vara en accepterad policy. Många byggnader i Newcastle och Gateshead har måssäkrats med nät och andra strukturer för att hålla byggnaderna fågelfria och någorlunda rena. Utöver detta har några kreativa idéer uppkommit som

innebär acceptans av måskolonierna någonstans i den människodominerade miljön. Varför inte ge måsar någon byggnad som de får rå om? Ett *kittiwake tower* har detta hittills lett fram till. Ett måstorn!

Hittills har en slant spenderats på uppförandet av en kvadratisk struktur på höga stolpar, med hylla på hylla av lagom djup för måsarnas bon. Tornet står vid floden och intogs ganska omgående av 90-talet par tretåiga måsar. Man överväger också att spara någon gammal byggnad från industrins storhetstid på lämpligt ställe som måsar kan ha för sig själva, i stället för att man river kåken. Det finns ett inte längre använt flygledartorn i Alaska som förbättrats just för detta syfte. Det har blivit något av en turistattraktion med en livlig fågelkoloni. Samtidigt gör man det åtminstone svårare för dem att etablera sig där de anses störa för mycket. Detta skickar ut en klar signal att fåglarna har existensberättigande, att de bör få vara på någon plats med sina bobestyr. Det innebär naturligtvis inte en hundra procentig konfliktlösning, men den kan hjälpa och är konstruktiv för alla parter. En förklarande informationsskylt vid en sådan byggnad för måsar är högst lämplig för att öka förståelsen.

Situationen i Malmö är ju inte riktigt densamma eftersom den tretåige är en utpräglad kolonihäckare. Att "samla" fiskmåsar på liknande sätt låter sig knappast göra. Men grundidén med några verkliga fristäder på lämpliga byggnader är kanske värd att beaktas av dem som har dessa frågor på sitt arbetsområde i Malmö stad. Det borde vara värt några resurser att undersöka åtgärder som möjligtvis kan bli konkreta.

ARNE OHLSSON
LUND

Tretåiga måsar i sin naturliga miljö. Foto: Mikael Arinder/Skånska Bilder.

Tretåig mås i tätortsmiljö. Foto: P-G Bentz/Sturnus.se.

ATM

Bakom signaturen ATM finns en brittisk konstnär som med stora väggmålningar av fåglar och andra djur livar upp fasaderna på ett flertal byggnader i Londonområdet.

De detaljrika avbildningarna är uppskattade av många. De är också en påminnelse i megastadsmiljön om de varelser som finns, även om många stadsmänniskor inte ser dem eller vet att de existerar.

Alltsedan jag var barn har fåglar fängslat mig, och att teckna och måla av dem. Det är som om jag föddes med den intressekombinationen. Jag har tidigare alltid målat på papper och målardukar men för ca sex år sedan upptäckte jag glädjen i att måla i stort format på väggar i urban miljö. Detta öppnade upp en hel värld av möjligheter. Det stora formatet ger en inspirerande frihet av rörelse och att uttrycka sig. Många av dessa stora penseldrag ger intryck av abstrakt expressionism när man

befinner sig nära, men på håll blir de intrikata fjäderdetaljer.

De olika ytorna som finns på väggar av tegelstenar och cement skapar olika utmaningar att tackla inför varje målning. Jag älskar att måla utomhus, nära naturen, försjunken i vädret med dess många utmaningar av regn, vindar och solsken.

Jag försöker fånga personligheten hos varje fågel jag målar. Varje art har sin unika karaktär och skönhet. Genom att framföra något av detta hoppas jag kunna inspirera

människor till en ny förståelse och att de ska uppskatta fåglarnas värde. Vi lever i en tid av extrem exploatering av naturen och dess resurser för vår egen nytta. Vi har till stora delar tappat vördnaden för det som inte borde få skadas utan bör lämnas ifred utifrån en djup känsla av respekt och beundran.

Fåglar är inte bara varningstecken för den överhängande ekologiska katastrofen, de representerar också våra djupaste drömmar och hopp. De flyger tvärs över kontinenter och bryr sig inte om gränser, de förkroppsligar frihet när de till synes utan ansträngning visar hur mästerligt de behärskar himlavalvet.

Mina målningar får alltid ett mycket positivt mottagande från människorna i grannskapet. De älskar att se fåglarna och blir förvånade när de lär sig om arten och

dess historia, något som de sällan vet någonting om. Arterna jag väljer att måla är förknippade med platsen ifråga och påminner folk om att de en gång fanns i området.

Rapphönan, enkelbeckasinen och tornugglan målades på fastigheter i South Acton i västra London, längs Bollo Bridge Road där floden Bollo en gång flöt. Nu är den gömd under asfalten liksom många andra åar och floder. En gång fanns här marknad, trädgårdar och våtmarker vid Themsen. De tre arterna trivdes då bredvid människoboningar. Tornugglorna uppskattade råttor och möss i spannmåls-lagren och kunde häcka i de gamla träladorna. Rapphönsen fann mat och skydd längs åkrarnas häckar och gårdsgårdar, beckasinerna på de blöta ängarna där boskapen betade.

Yellow sign with text: "Please do not park here. This is a loading zone. Please do not park here."

COPPERMILL LANE

Walthamstow Railways
Lee Valley Park

Bus Station Road

Moderna jordbruksbyggnader av järn och betong ger inga boplatser åt tornugglorna, och även om ugglorna är bäst på att hålla nere antalet smågnagare sker katastrofal överanvändning av gifter. Vi har betalat ett högt pris i det mekaniserade lantbruket med stora, öppna fält men ingen plats för häckar, sparade åkerkanter och blomsterängar som många fåglar är beroende av. Rapphönsen har minskat med 90 % i Storbritannien under det senaste halvsekllet. Denna förfärliga nedgång har också drabbat förr så vanliga arter som kornsparven, turturduvan och grå flugsnappare.

Jag arbetar ofta för särskilda kampanjer med syfte att bevara grönområden från att exploateras. Jag har gjort en dubbeltrastmålning i Greenwich som tillägnades ett lokalt försök att rädda en av de sista små

grönytorna i stadens centrum, en skön plats för både människor och dubbeltrastar. Som så ofta i moderna städer och tätorter har de styrande ambitiöst skrivna planer som ska bevara de naturliga inslagen, men som allt som oftast ignoreras till förmån för profit och bekvämlighet. Denna kortsiktighet ignorerar värdet av naturområden för dem som bor i närheten och för det vilda. Tyvärr misslyckades denna kampanj, och där dubbeltrastarna fångade maskar finns nu höghus. Det finns något magiskt över dubbeltrastens sång från höga positioner i alla väder. Den påminner om naturens kraft, även i staden.

Om mitt arbete kan hjälpa något att inspirera andra till känsla för naturens skönhet och uppmärksamhet på hur vi behandlar naturen, har jag uppnått ett syfte.

Jag målade en tornfalk över en blomster-äng på tre containrar. Denna målning visar på något som kan vara möjligt även i urbana miljöer. Också små områden och reservat kan ge möjligheter för många arter.

Den blå kärhöken på väggen på Isle of

Sheppey är på väg norrut till ljunghedarna med sina ripor. Den tillägnades en kampanj mot ripjägarnas tjuvjakt på arten.

(Översättning: Arne Ohlsson)

ATM (född 1959)

ATM streetart

www.atmstreetart.com

Twitter: [@AtmStreetart](https://twitter.com/AtmStreetart)

Instagram: [@atmstreetart](https://www.instagram.com/atmstreetart)

ATM:s verk:

1. Grey Partridge, South Acton, London (Sidan 54).
2. Snipe, South Acton, London (Sidan 55).
3. Walthamstow Wall, London (Föregående uppslag).
4. Barn Owl, South Acton, London (Sidan 58).
5. Hen Harrier, Isle of Sheppey (Ovan).
6. The artist with Turtle Dove and extinction symbol (Till vänster).

LOKALKLUBBARNAS PROGRAM VÅREN–SOMMAREN 2019

Alla SkOF:s medlemmar är välkomna att delta i lokalklubbarnas programverksamhet.
Om inte annat anges gäller ordinarie samlingsplats.

Datum	Programpunkt	Arrangör
Mars		
3	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 09.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSKF
10	Örnar och gäss. Samling kl. 08.00.	LFK
10	Örnspaning i Fyledalen. Samling kl. 07.30 ICA Kvantum i Hörby.	Gjuse
10	Sövdesjön kl 09.00.	MO
12	Träff med Fågelgruppen i föreningslokalen "Spindeln" kl. 18:30.	GBF
13	Ugglekväll på Svedberga. Samling kl. 20,00 Svedberga gård.	KOF
13	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 09.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSKF
15/3-22/4	Transkådningen i Pulken startar. Fågelklubben guidar på plats dagligen från kl. 15.00.	NöSKF
17	Första vårtecknen med Jan Linder. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSKF
20	Vårdagsjämningens fåglar längs Linnérundan. Samling kl. 09.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSKF
23	Kåseberga. Sjöfågelsträck. Samling Biblioteket i Ystad kl. 08.00.	Co
23	Ejdersträck i Kåseberga. Samling kl. 07.00 ICA Kvantum i Hörby.	Gjuse
23	Vi sträcker söderut med L-G Nilsson. Samling kl. 06.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSKF
27	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 09.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSKF
30	Nordvästskåne. Samling kl. 07.00.	Gladorna
April		
1	Måndagsexk. Ängelholm. Samling kl. 18.00 ICA Maxi.	KOF
2	Malmös närhet kl. 18.00.	MO
3	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSKF
6	Tidiga fågelvårtecken med Hans Cronert. Samling kl. 07.30 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSKF
7	Falsterbohalvön kl. 09.00.	MO
7	Falsterbo. Samling kl. 07.00 rastplatsen i Gårdstånga.	Gjuse
7	Kåseberga. Samling kl. 06.00.	LFK
7	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSKF
8	Måndagsexk. Helsingborg. Samling kl. 18.00 Olympiaskolan.	KOF
10	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSKF
13	Vattenriket och tranor. Samling kl. 07.00.	Gladorna
14	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSKF
15	Måndagsexk. Höganäs. Samling kl. 18.00 City Gross.	KOF
19	Långfredagsfåglar längs Linnérundan. Samling p-platsen kl. 08.00 naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSKF
20	Abullahagen i Eslöv. Samling där kl. 07.00.	Gjuse
21	Påskdagsfåglar på Näsby Fält. Samling kl. 07.00 p-platsen söder Näsby Gård, Kristianstad.	NöSKF
22	Måndagsexk. Ängelholm. Samling kl. 18.00 ICA Maxi.	KOF
22	Första vårfåglarna på Håslövs ängar. Samling kl. 08.00 på p-platsen Håslövs Ängar.	NöSKF

LOKALKLUBBARNAS PROGRAM VÅREN–SOMMAREN 2019 – Forts.

Datum	Programpunkt	Arrangör
April forts.		
24	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSKF
27	Oxhagen. Samling Biblioteket i Ystad kl. 08.00.	Co
27	Fåglarna längs Linnérundan nr 300!! Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSKF
28	Vombsänkan. Samling kl. 07.00.	LFK
28	Klarningen Samling kl. 09,00 parkeringen vid Vattentornet i Ängelholm.	KOF
28	Orrarn på Taglamyren. Samling kl. 03.00 p-platsen naturum Vattenriket Kristianstad.	NöSKF
29	Måndagsekk. Helsingborg. Samling kl. 18.00 Olympiaskolan.	KOF
Maj		
1	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSKF
4	Fågeltornskamp från fågeltornet Hercules kl. 05.00-13.00.	NöSKF
4	Sydskust. Samling kl. 06.00.	Gladorna
5	Fågelskådningens Dag. Samling kl. 09.00 vid entrén på Fredriksdal. OBS: inträde.	KOF
5	Fågelskådningens Dag i Ängelholm. Samling kl. 07.00 vid Roddklubbens stuga.	KOF
5	Fågelskådningens Dag vid Hovdala, bl a ringmärkning och andfågelräkning. Samling kl 07.00 (Hovdala).	GBF
5	Fågelskådningens Dag. Samling Ribersborg kallbadhuset kl. 09.00.	MO
5	Fågelskådningens Dag Gäddängen kl. 08.00-13.00	Gjuse
5	Fågelskådningens Dag Håslövs ängar kl. 07.00-12.00.	NöSKF
5	Fågelskådningens Dag. Guide i Silvåkratornet kl. 08.00-12.00. Ingen samåkning.	LFK
6	Måndagsekk. Höganäs. Samling kl. 18.00 City Gross.	KOF
7	Malmös närhet, kl. 18.00.	MO
8	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSKF
8	Skådarkväll på Håslövs ängar. Samling kl 18:30 (Linnéskolan).	GBF
11	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSKF
11	Hercules och Håslövs ängar. Samling kl. 06.00 Ica Kvantum i Hörby.	Gjuse
12	Falsterbo. Samling kl. 06.00.	LFK
12	Vi skådar i Ekoparken Raslängen med U. Tollgren. Samling kl. 06.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSKF
13	Måndagsekk. Ängelholm. Samling kl. 18.00 ICA Maxi.	KOF
14	Skådarkmorgon vid Linnéängarna. Samling kl 08:00 (Linnéskolan).	GBF
15	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 07.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSKF
18	Kronovalls Store vång. Vårens sångare. Samling Kronovalls parkering för samåkning kl 07.00.	Co
19	Drakamöllan, Österlen, kl. 08.00.	MO
20	Måndagsekk. Helsingborg. Samling kl. 18.00 Olympiaskolan.	KOF
22	Nöbbelövs mosse Samling vid p-platsen intill 4H kl. 18.00.	LFK
22	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 07.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSKF
25	Österlen Samling kl. 06.00.	Gladorna
25	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 07.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSKF

LOKALKLUBBARNAS PROGRAM VÅREN–SOMMAREN 2019 – Forts.

Datum	Programpunkt	Arrangör
Maj forts.		
26	Gyllingekursen i Vombsänkan Samling kl. 05.00.	LFK
27	Måndagsekk. Höganäs. Samling kl. 18.00 City Gross.	KOF
30	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 07.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSKF
Juni		
1	Gyllingmöten i hemmamarker med T. Lindblad. Samling kl. 06.00 samåkning-p i Olseröd	NöSKF
2	Nattskärror. Samling kl. 21.30 Lindab Arena Ängelholm.	KOF
2	Fåglarna längs Linnérundan på biosfärdagen. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSKF
4	Skådmorgon vid Fina fågeltorn kl. 08.00 - 10.00. Samling vid tornet.	GBF
6	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSKF
8	Ravlunda/Österlen. Samling kl. 05.00 Ica Kvantum i Hörby.	Gjuse
8	Fågelekursen till Fulltofta och Gäddängen. Samling kl. 08.00 (Linnésolan).	GBF
8	Storkdag med ringmärkning kl. 11.00-13.00 Gårdsbutiken Sk.Viby.	NöSKF
9	Fjärilar i Skrylleområdet. Samling kl. 09.00.	LFK
12	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSKF
14	Krankesjön, kl. 18.00.	MO
15	Skogen vid Rydsgårds gods. Skogens sångare. Samling pendelparkering E65-Rydsgårdsvägen kl. 07.00.	Co
15	Fåglar i Malmö. Samling kl. 07.00.	Gladorna
16	Fåglarna längs Linnérundan. Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSKF

SkOF–Res 2019

Ungern 4–11 maj

Fåglar och natur

Fågelfaunan kommer att erbjuda tatarfalk, kejsarörn, stortrapp, mängder av olika hägrar, vadare, tärnor, upp till 5-6 arter hackspettar, slaguggla, biätare, härfågel och mycket mer!

Detaljerat program och anmälan på www.skof.se.

Teknisk arrangör och kontakt:

Scanbird ApS
Telefon: +45 234 234 04
Hemsida: www.scanbird.com
Email: scanbird@scanbird.com

Scanbird

Endast ett fåtal platser kvar!

Reseledare: Tommy Holmgren

Pris: 18 990 kr (enkelrumstillägg: 1 900 kr)

I priset ingår: Flyg, busstransporter under resan, del i dubbelrum på hotell, all mat från middag första dagen till frukost sista dagen samt lokal fågelguide.

Lokalklubbar i Skåne

GÖINGEBYGDENS BIOLOGISKA FÖRENING (GBF) www.gbfnatur.se
Kontaktperson: Håkan Winqvist, 0725 79 48 66, familjen.winqvist@telia.com

KULLABYGDENS ORNITOLOGISKA FÖRENING (KOF) www.kof.nu
Samlingsplats: ICA Maxi (fd Brännborns), Ängelholm
Kontaktpersoner: Mats Peterz, 0706 47 31 21, info@kof.nu

LUNDABYGDENS FÅGELKLUBB (LFK) www.lundabygdensfagelklubb.se
Samlingsplats: P-platsen vid KFS, Sölvegatan 22 F, Lund (mitt emot Ekologihuset).
Kontaktperson: Lars G R Nilsson, 0706 96 51 80, lgrn@bredband.net

MALMÖORNITOLOGERNA (MO) www.malmorn.se
Samlingsplats: P-platsen vid Själlandstorg (korsningen Roskilde-/Margaretavägen).
Kontaktperson: Sven-Erik Svensson, 0706 65 64 32, sven Erik.svensson1949@gmail.com

NORDÖSTRA SKÅNES FÅGELKLUBB (NöSfK) www.spoven.com
Samlingsplats: Parkeringen vid naturum i Kristianstad.
Kontaktperson: Evert Valfridsson, 044-32 30 45,
evert.valfridsson@naturskyddsforeningen.se

RINGSJÖBYGDENS FÅGELSKÅDARE (GJUSE) www.gjuse.se
Samlingsplats: Parkeringen vid ICA Kvantum i Hörby.
Kontaktperson: Lars-Olof Nilsson, 0723 93 74 14, lars-olof.nilsson1@comhem.se

COCCOTHAUSTES (Co) – FÅGLAR I SYDOST
Samlingsplats: Meddelas i programmet.
Kontaktperson: Bengt Celandier, 0709 29 95 88

GLADORNA – NÄTVERKET RAPPHÖNAN SKÅNE
Samlingsplats: Västra Stationstorget Lund (baksidan av tågstationen).
Kontaktpersoner: Monica Pedersen, 0735 50 61 47, m0nick@hotmail.com
Eva Engberg, 0708 25 66 50, seeveg@gmail.com

Foto: Hans Cronert/Skånska Bilder

Turkduvan inventeras 2019

Under 2019 genomför vi en landskapstäckande inventering av turkduva. Vi vill i första hand ha in uppgifter om geografisk förekomst, alltså i vilka byar, samhällen och stadsdelar det finns häckande turkduvor. Men uppgifter om antalet häckande par är givetvis både önskade och välkomna.

För att undvika sammanblandning med övervintrande turkduvor vill vi i första hand ha in uppgifter om förekomst under perioden april–augusti.

Vi rekommenderar alla att lägga in alla förekomster av turkduva på Artportalen, eller rapportera direkt till kenneth.bengtsson1@comhem.se. Tillsammans med de uppgifter som samlades in 2018 kommer vi förhoppningsvis att få en god bild av artens förekomst i dagens Skåne. Har den ökat eller minskat i utbredning sedan Atlasinventeringen 2003–2009?

Metodiken är mycket enkel. Turkduvorna sitter ofta väl exponerade på gatlyktor, skorstenar eller andra höga punkter. De är därför lätta att observera när man färdas – gående, cyklande eller bilåkandes – genom byar och stadsdelar. Vi kan alltså få mycket gratis om vi bara är observanta när vi passerar lämpliga miljöer. Det handlar bara om att få in vanan att titta efter dem. Men effektivast är givetvis att besöka kända eller tänkbara miljöer och räkna antalet individer.

Inventeringen av turkduvan bör vara en lämplig uppgift för alla SkOF:are. Vi hoppas på stor uppslutning!

SkOF:s FORSKNINGSKOMMITTÉ

Foto: P-G Bentz/Sturnus.se

Turkduvan förr och nu – en kort historik

Så här skrev Erik Rosenberg i sin bok *Fåglar i Sverige 1953*: "Turkduvan är ursprungligen en sydasiatisk turturduvart men har ... under senare tid spritt sig över väldiga områden. Av alla tecken att döma blir turkduvan från Indien den *Streptopelia*-art, som först intar Skandinavien, icke turturduvan, som bor i Nordtyskland och har klappat på våra portar i århundraden".

Erik Rosenberg fick rätt! Förmodligen kände han till att arten redan setts och häckat i Sverige, men den följande spridningen var inte känd när han gav sin profetia.

Turkduvans svenska historia började på Onsalahalvön i Halland 1949. Då upptäckte kameramagnaten Victor Hasselblad en hane på Råö 16 maj. Duvan sköts enligt tidens anda för säker bestämning (Fontaine 1951). Det första skånska fyndet gjordes i Malmö 1950. Där fångades en turkduva omkring 15 oktober och hölls sedan i duvslag till våren 1951 då Nils Noréhn "förvärvade" fågeln. Han tycks därefter ha behållit duvan i sitt eget duvslag (Noréhn 1952).

Den första kända häckningen i Sverige genomfördes i skånska Harlösa 1951 (Strömberg 1952). Det gick nog lite trögt i början och arten totalfredades "tillsvidare" från jakt fr.o.m. 1 juli 1958 (*Vår Fågelvärld* 17:269).

Omkring 1960 hade turkduvan etablerat sig starkt i Sverige. Så här skrev Gustaf Rudebeck 1962: "Nästa lyckade häckning (efter Harlösa) genomfördes 1956 i Landskrona och Varberg. Sedan dess har arten blivit en regelbunden häckfågel i flera skånska och halländska städer. År 1961 beräknades ca 100 par häcka vid Varberg. Häckning har även konstaterats på Öland, i Småland, Östergötland och troligen Uppland. Såvitt man kan bedöma är den fortfarande stadd på frammarsch".

Nog var den på frammarsch alltid! Som längst spred den sig till Kiruna där den häckade från 1976 till in på åtminstone 1990-talet (Svensson m.fl. 1999). Och redan 1967 ansökte Hälsovårdsnämnden i Ystad om tillstånd att få decimera stammen. Sådana ansökningar, varav flera beviljades, skulle komma från flera skånska orter, bl.a. Bjuv, Helsingborg, Kristianstad, Lomma och Malmö. Inte sällan ansöktes om och gavs tillstånd till att skjuta fler turkduvor än det faktiskt fanns i den aktuella staden. 1979 ansökte t.ex. Kristianstad om att få skjuta 1 000 ex och Lomma 200 ex. Stammen i de båda kommunerna var enligt SkOF 284 ex resp. 25 par (*Anser* 18:157). År 1983 ansökte Helsingborgs kommun om att årligen få skjuta 400 turkduvor. Vintern 1982/83 sköts 225 turkduvor i staden; och, sades det "genom naturvårdsverkets benägna tillstånd har nämnden i samtliga fall kunnat undanröja de sanitära problemen" (*Anser* 22:68). Samma vinter fälldes 490 individer i Malmö (*Anser* 22:120).

Man kan förundras över att denna lilla vackra och timida varelse kunde väcka folks vrede under alla de år som förföljelsen pågick. Det som anfördes var sanitära olägenheter och förmodligen ingick då också irritation över turkduvans trestaviga läte. Ett makabert exempel på hur folk kunde resonera finns att läsa i *Anser*. Året var 1973 och i brev till Naturvårdsverket (efter att verket avstyrkt en ansökan) skrev en dam följande: "Jag lät förra året förfärdiga en slangbåge, som jag flitigt nyttjade. Jag kommer i år att förbättra den utrustningen och – med risk för att skada människor, vilket ju tycks spela mindre roll – kommer jag att göra mitt absolut yttersta för att medelst mitt vapen förpassa de olidliga "turkduvorna" till sällare jaktmarker,

Turkduvan – ”en sanitär olägenhet”
så sent som 1983.
Foto: P-G Bentz/Sturnus.se.

ty om naturvårdsverket fridlyser djur, som för människan är en sanitär olägenhet, då må naturvårdsverket säga vad de vill, om man tar avlivandet i sina egna händer”.

Den senaste dateringen för tillstånd för skyddsjakt som jag funnit är från 1983 då länsstyrelsen beslutade enligt följande: Malmö 400 duvor, Helsingborg 80 och Ystad 50. Ystad hade ansökt om 200, men SkOFs inventering påvisade maximalt 150 individer i Ystad (*Anser* 22:267). Två år senare återkallade länsstyrelsen Ystads tillstånd att skyddsjaga arten (*Skånes Natur* nr 4:1985). Någon allmän jakttid, likt den som ännu till viss del finns i Danmark, blev det aldrig i Sverige. Idag är det absolut inte aktuellt eftersom turkduvan gått tillbaka ganska rejält efter att troligen ha nått sin topp under 1970-talet. En rikstäckande inventering 1975 resulterade i en skattning av 6 000–8 000 par i Sverige varav 3 500–5 000 par i Skåne (Risberg 1978). En uppföljande inventering i Skåne 1998 påvisade bara 1 000–1 250 par (Axelsson 1999).

Arten bedömdes dock ha ökat sitt utbredningsområde i Skåne mellan den första och andra atlasinventeringen men däremot ha minskat i antalet häckande

par. (Bengtsson & Green 2013). Nu vill vi alltså veta hur det gått sedan Atlas-II-åren 2003–2009. Så håll koll på turkduvorna under den vår och sommar som kommer. Tillsammans tar vi reda på om arten håller ställningarna i Skåne.

Referenser

- Axelsson, P. 1999. Turkduvan i Skåne 1998. *Anser* 38:231-239.
- Bengtsson, K. & Green, M. 2013. *Skånes Fågelatlas*. SkOF, Vellinge.
- Fontaine, V. 1951. Turkduvan en för Sverige ny fågelart. *Vår Fågelvärld* 10:124-126.
- Noréhn, N. 1952. Turkduva fångad i Skåne. *Fauna och Flora* 47:129-132.
- Risberg, L. 1978. Turkduvan i Sverige 1974-75. *Vår Fågelvärld* 37:193-208.
- Rudebeck, G. 1962. *Våra Svenska fåglar i färg*. AB Svensk Litteratur, Stockholm.
- Svensson, S., Svensson, M. & Tjernberg, M. 1999. *Svensk fågelatlas*. Vår Fågelvärld, supplement 31, Stockholm.
- Strömberg, G. 1952. Turkduvan svensk häckfågel. *Vår Fågelvärld* 11:177-179.

KENNETH BENGTSSON
ARLÖV

Vintern då bergfinkarna flydde Skåne

Koltrast, rödhake och gråsparv var talrika, medan bergfink, stenknäck och sidensvans var ovanligt fåtaliga vid de skånska fågelmatningarna 2019. Det är en del av resultatet av årets "Vinterfåglar Inpå Knuten" som lockade fler deltagare än något år tidigare.

Vintern 2018/19 inleddes milt, och med några kortare avbrott fortsatte den milda väderstypen att dominera fram till räkningshelgen i slutet av januari. Dagarna före räkningen var det emellertid lite kyligare och det kom även snö i större delen av Skåne. Det lockade fåglarna till fågelmatningarna och fick uppenbarligen även många skåningar att räkna och rapportera sina matgäster.

Redan i början av februari, då det ännu återstod ett mindre antal brevrapporter att registrera, kunde vi konstatera att 2019 innebar ett rekord för "Vinterfåglar Inpå Knuten" i Skåne. Totalt hade det då kommit in 2 378 rapporter. Flest rapporter (265) kom från Lund, medan Burlöv var den skånska kommun som bidrog med det minsta antalet (12).

Som vanligt var pilfinken den klart talrikaste fågeln vid de skånska fågelmatningarna, mer än dubbelt så talrik som tvåan talgoxen. Men mellan talgoxen och trean, koltrasten, var det desto jämnare. Det skilde endast några tiotal exemplar, och turordningen kan komma att ändras när även brevrapporterna blivit registrerade.

Talgoxen ser för övrigt ut att ha återtagit en del mark efter en mycket låg notering 2018. Då rapporterades i genomsnitt endast 3,9 talgoxar per fågelmatning i Skåne. Detta snitt ökade till 4,9 i år, men det är fortfarande lågt jämfört med snitten från de första åren av denna räkning. I januari 2008 och 2014 noterades exempelvis i genomsnitt 7,3 respektive 5,8 talgoxar vid de skånska matningarna.

Foto: P-G Bentz/Sturnus.se

Tio i topp-lista:

Antal fågelindivider rapporterade från Skåne under "Vinterfåglar Inpå Knuten" 2018 resp. 2019.

2018: 1 807 matningar, 1 775 rapportörer och totalt 84 772 inrapporterade fåglar.

2019: 2 378 matningar, 2 336 rapportörer och totalt 123 655 inrapporterade fåglar.

2018		2019	
Arter	Antal individer	Arter	Antal individer
1. Pilfink	17 488	1. Pilfink	27 430
2. Blåmes	7 449	2. Talgoxe	11 660
3. Talgoxe	7 132	3. Koltrast	11 613
4. Koltrast	5 085	4. Blåmes	9 750
5. Gråsparv	5 020	5. Råka	8 820
6. Kaja	4 769	6. Kaja	7 211
7. Skata	3 792	7. Gråsparv	6 779
8. Grönfink	3 515	8. Skata	4 923
9. Domherre	2 689	9. Grönfink	3 685
10. Råka	2 282	10. Bofink	3 410

Räknet i genomsnittligt antal fåglar per rapport noterades för koltrasten ett av de allra högsta värdena hittills (4,9). Även rödhaken var talrik jämfört med tidigare år. Den rapporteras från en så stor andel som 82 procent av de skånska matningarna. Rödhaken är aldrig talrik vid matningarna eftersom den försöker hävda ett vinterrevir och jagar undan artfränder, men den förekommer över så gott som hela Skåne vintertid. Även i de nordliga inlandskommuner-na Osby och Östra Göinge fanns det rödhakar vid ca 80 procent av fågelmatningarna.

En annan art som verkar vara på svag, men tydlig, frammarsch i Skåne är gråsparven. Under de första åren av denna räkning fortsatte den nedgång som pågått i många årtionden och en lägsta notering noterades 2013 med endast 2,3 gråsparvar i genomsnitt per rapport. Detta snitt har därefter ökat långsamt men säkert, och i år noterades i genomsnitt 2,9 gråsparvar vid de skånska fågelmatningarna. Trenden är likartad i övriga Sverige, och kanske innebär detta att gråsparven är på väg att komma tillbaka?

De flesta arter visar en uppgång i år jämfört med förra året. Det gäller inte oväntat de faktiska antalen eftersom vi fått fler rapporter än någon gång tidigare. Men det gäller också genomsnittet (antal individer per rapport). Några arter går emellertid mot strömmen. Mest påtagligt är detta för bergfinken, men även stenknäcken går tillbaka jämfört med förra året. Totalt noterades

endast drygt 1 300 bergfinkar i hela Skåne under helgen, vilket ger ett genomsnitt på ca 0,6 per rapport. För stenknäcken var motsvarande antal 829 individer och 0,3 per rapport.

För bergfinken är årets notering den särklassigt lägsta under de 14 åren med "Vinterfåglar Inpå Knuten", för stenknäcken den lägsta sedan 2009. Anledningen till dessa låga noteringar är med stor sannolikhet att bokens frösättning var dålig i snart sagt hela södra Sverige 2018. Detta fick bergfinkarna att dra vidare, ut ur landet, något som möjligen också gällde en betydande del av stenknäckarna. Det kan noteras att det under januari kom rapporter om extremt stora koncentrationer av bergfinkar i Slovenien och angränsande trakter i sydöstra Europa.

Gråsiska och sidensvans uppträder vissa år invasionsartat och ses då även vid fågelmatningar. Men i januari i år var båda arterna fåtaliga. Sidensvansarna drog förbi redan under hösten och de större mängderna med gråsiskor var kvar längre norrut i landet, framför allt i Mälardalen.

Slutligen bör det påpekas att "Vinterfåglar Inpå Knuten" inte är någon vetenskaplig undersökning. Projektet syftar främst till att stimulera intresset för fåglar, men denna räkning ger ändå en del tydliga vinkar om hur det går för många av våra vinterfåglar.

ANDERS WIRDHEIM
BIRDLIFE SVERIGE